

Jaargang 26 - nummer 4 | december 2021

Industriële en Handelskring
van Officieren en Reserveofficieren

Contact

LEDEN DEFENSIE ECONOMIE SAMENLEVING NATIONAAL

DRIEMAANDELIJKS LEDENTIJDSCRIFT VAN
MARS & MERCURIUS BRUGGE/WEST-VLAANDEREN vzw

Kom beleven in onze Flyerstores!

Het is super makkelijk om via onze website al jouw drukwerk te bestellen. Dat valt niet te ontkennen. Maar soms heb jij nood aan net iets meer. Daarom hebben we voor al onze klanten: **de Flyerstore!**

Een plaats waar je inspiratie kan komen opdoen voor jouw volgende marketingacties, uitleg vragen over onze vele papier-soorten en afwerkingen en hulp krijgen bij jouw ontwerp. Zo maken we samen een groot **succes** van jouw volgende bestelling! Breng gerust een bezoekje aan onze vestigingen te Brugge of Brussel om gepersonaliseerde begeleiding te krijgen bij jouw project.

Met Flyer.be spaar jij zowel tijd als geld uit. Dankzij ons team van **gespecialiseerde** designers kunnen wij jou helpen met het creëren van een perfect ontwerp voor jouw drukwerk.

Zo hoef jij niet op zoek te gaan naar een externe designer en ben jij ervan verzekerd dat jouw drukwerk tip top in orde is om in druk te gaan. Bij ons kan je ook terecht voor meer dan simpelweg flyers, folders, magazines, affiches,...

Zo beschikken we ook over een volledig gamma van bedrukbare **relatiegeschenken** waarmee jij je makkelijk kan onderscheiden van de concurrentie.

Van producten voor festivals, beurzen, horeca of kantoor flyer heeft alles wat jij nodig hebt om jouw campagne een succes te maken.

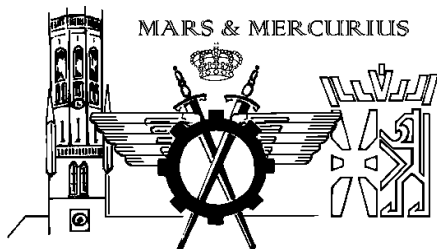
Doorheen dit volledig proces blijft onze klantendienst te allen tijde ter beschikking. Hiermee garanderen wij jou keer op keer de vlotste ervaring op de markt, en dat aan de laagste prijs! Dus waar wacht je nog op? Kies voor Flyer.be.

Wij maken jouw **ideeën**, creaties & dromen realiteit!

Toch geen tijd om even langs te komen? Je kan ons ook mailen met algemene vragen over jouw bestelling op het e-mailadres: info@flyer.be

M&M CONTACT

Jaargang 26 – Nummer 4
december 2021

COLOFON

Maatschappelijke zetel

Mars & Mercurius Brugge/West-Vlaanderen vzw
Kuipersstraat 21
8000 BRUGGE

Secretariaat en redactieadres

Spalaan 49
8400 OOSTENDE
marsmercurius.brww@gmail.com

Ondernemingsnummer

0887401827

Bankrelaties

IBAN : BE49 2800 4089 8671
BIC : GEBABEBB

Ereleden

Carl Decaluwé, Paul Breyne
Jean baron de Bethune, Christof Dejaegher
Philippe De Cock, Willy Herteleer, Michel Hofman

Eindredactie

Ronny Vermeersch

Werkten mee aan dit nummer

François Crepain, Jan De Vos
Freddy Vervaeke,

Lay-out

Jan De Vos

Druk

Drukkerij Flyer | Korte Gotevlietstraat 9, Brugge

Fotoverantwoording

Eigen opnames of publiek domein,
tenzij anders vermeld

Coverfoto: Bulletin of the Atomic Scientists

Verantwoordelijke uitgever

Jan De Vos
Kuipersstraat 21 | 8000 BRUGGE

De auteurs zijn verantwoordelijk voor
de inhoud van hun bijdragen

Woordje van de Voorzitter

Waarde Mars & Mercurius leden en sympathisanten,

Tegen de verwachting in moet ik het ook in dit nummer over de Covid-19 pandemie hebben. In de editie van maart 2021 van ons ledentijdschrift vergeleek ik deze crisis met een hobbelig parcours, waar hoop en ontgoocheling elkaar afwisselen. Ondertussen stel ik me de vraag of we niet veeleer leven van illusie naar desillusie, want eens te meer kreeg ons optimisme een deuk toen we na onze succesvolle doorstart in september vorig jaar alsnog vanaf december onze activiteiten moesten opschorten uit vrees voor een nieuwe besmettingsgolf met de gevreesde omikron-variant van het coronavirus.

Niettemin blijven we ervan overtuigd dat er beterschap komt, omdat de nieuwe Omikron virusvariant besmettelijker, maar minder ziekmakend blijkt te zijn. Besmettelijker, zodat we voorzichtig moeten blijven om de toekomst veilig te stellen. Minder ziekmakend, zodat we mogen verwachten dat leven mét dit coronavirus mogelijk is. De geslaagde vaccinatie-campagne met *boosterprik* draagt daar ongetwijfeld toe bij.

Het besef dat we 'wat mag en wat niet mag' moeten afwegen tegenover 'wat verstandig is en wat niet' stelde onze Raad van Bestuur voor het dilemma om met een aantal onzekerheden te beslissen om onze activiteiten al-dan-niet te laten doorgaan. We kozen voor jullie gezondheid en veiligheid door de nieuwjaarsvoordracht en de algemene vergadering uit te stellen, maar sedert begin februari evolueren de coronacijfers gunstig. We denken daarom, mede gezien de laatste beslissingen van het federaal overlegcomité, vanaf maart weer aan de slag te kunnen gaan. Maar omdat benadrukt wordt dat de verbetering minder zichtbaar is bij de 65-plussers, zullen we zeker voorzichtig moeten blijven en alle coronaregels goed blijven toepassen.

We hebben heel wat schade in te halen en daarom plannen we onze algemene vergadering op zaterdag 12 maart in het Kasteel van Moerkerke volgens de klassieke formule. Op vrijdag 25 maart laten we de voordracht over robotchirurgie met aansluitend diner in Hotel Van der Valk doorgaan zoals gepland, net zoals de andere activiteiten in de komende maanden. Meer daarover vinden jullie verderop in dit nummer.

Samen met de leden van de Raad van Bestuur kijk ik er naar uit om jullie allen weer te kunnen verwelkomen op onze eerstvolgende activiteit.

Zeer genegen,

Jan De Vos
Voorzitter

INHOUD

Rubrieken

Colofon	3
Woordje van de voorzitter	3
Inhoud	4
Onze komende activiteiten	5
Van de Redactie	6

M&M en zijn Leden

Voorbij activiteiten

1349 – De Zwarte Dood in Europa	7
<i>Deel 3 – Dura Lex, sed Lex</i>	

Antarctica en klimaatonderzoek	9
<i>Voordracht door Koen Meirlaen</i>	

M&M en Defensie

Wang Huning	16
<i>De fluisteraar achter president Xi Jinping</i>	

M&M en Economie

De energiemarkt in 2021	20
<i>Een bewogen energiejaar</i>	
De conjunctuur in West-Vlaanderen	22
<i>Evolutie van de economische indicatoren</i>	

M&M en Samenleving

Historicum

Vredesvraagstuk voor en tijdens WOI ..	23
--	----

Leger en Natie

Studierichting Defensie en Veiligheid ..	40
--	----

Het leven in onze club

Prof dr Derrick Gosselin wordt baron	42
Onze jarigen	42
In memoriam	42

Voor al uw bloemen en geschenken,
leuke boeketten, trouw- en rouwwerk

't Groene huis
Malehoeklaan 18
8310 Sint Kruis Brugge
050 35 37 35
marianne.langenbick@pandora.be

ONZE KOMENDE ACTIVITEITEN

Jaarlijkse Algemene Vergadering

Zaterdag 12 maart 2022 om 10.30 uur in Kasteel van Moerkerke | Gevolgd door lunch en samenzijn

We hopen dat alsnog voor het eerst sedert 2019 onze jaarlijkse algemene vergadering volgens de traditionele formule kan doorgaan.

Avondconferentie

“De toepassing van robottechnologie in de chirurgie”

Vrijdag 25 maart 2022 om 19.00 uur in Hotel Van der Valk | Gevolgd door diner

Dr Philippe Van Trappen is specialist gynaecoloog-oncoloog en is werkzaam in AZ Sint-Jan Brugge als Diensthoofd Gynaecologie-Oncologie. Hij is een internationale gerenommeerde autoriteit op het vlak van robotchirurgie.

Academische Zitting

Academische rede door Admiraal Michel Hofman, Chef Defensie

Zaterdag 30 april 2022 vanaf 10.00 uur in Hotel Van der Valk – Oostkamp | Gevolgd door receptie en lunchbuffet

“Defensie in beweging: uitdagingen en opportuniteiten van de transformatie”

Voormiddagconferentie

“Honger in Afrika, migratie en mensensmokkel”

Dinsdag 7 juni 2022 om 10.00 uur in Groot Seminarie – Brugge | Gevolgd door lunch in de abdij Ten Duinen

Spreker Ludo Vandenstock, lid van M&M Club Antwerpen, is naast criminoloog ook historicus en voormalig officier van de Federale Politie. Vanuit deze ervaring biedt hij een diepgaand inzicht in de oorzaken en mechanismen achter de migratie en de mensenhandel en -smokkel die zich daarop heeft geënt.

Eendaagse uitstap

Brouwerij Vanhonsebrouck en erfgoedmuseum Éperon d'Or

Datum te bepalen – Izegem | Met lunch in restaurant

Bezoek aan *Bierkasteel* met audiogids en proeverij met bierpraline en twee bieren. Lunch in het restaurant van het Bierkasteel. In de namiddag geleid bezoek aan erfgoedmuseum *Éperon d'Or* in de prachtige art-deco site van een voormalige schoenfabriek, met bijzondere aandacht voor de brede impact van de industrialisatie op de stad, de streek en de bewoners. Verplaatsingen met eigen wagen.

Van de Redactie

‘Vrede en Oorlog’

Ronny Vermeersch, ondervoorzitter en eindredacteur

Eens te meer kunnen we in deze editie van M&M-Contact met gespannen interesse de bijdrage van onze past-voorzitter François Crepain over ‘De Vredesinspanningen voor en tijdens De Grote Oorlog’ lezen. Het tiende en laatste deel... of toch niet?

Bijna onbewust dwalen onze gedachten af naar Oekraïne waar, op het moment dat ik dit editoriaal schrijf, Russische legereenheden aan de Oekraïens-Russische grens zijn samengetrokken voor militaire oefeningen. Oekraïne is sedert de ineenstorting van de voormalige Sovjetunie een omstreden land en het is niet de bedoeling ons hier te wagen aan een analyse van wat politiek-economisch en militair-strategisch voorafging aan de huidige spanningen, noch aan de mogelijke dreiging van een Russische militaire invasie. We hebben ook niet de pretentie een prognose te willen maken over het verloop en de afloop van een eventuele verdere escalatie. We zouden daarin waarschijnlijk tekortschieten en de media laten ons niet op onze honger wat analyses en vooruitzichten betreft.

Bijna als een opstoot van een chronische ziekte zien we tegen de verwachting in – of zijn we hierin naïef – hoe weerom een internationale brandhaard opflakert, het broze machts-evenwicht tussen de grote mogendheden dreigt te verstoren en ons aan de rand van een oorlog kan brengen. Waarschuwingen, dreigingen, diplomatiek verkeer en stoutmoedige verklaringen tussen de potentiële *belligerenten* dienen in een eerste fase om het (strijd)toneel achter de gordijnen te houden. We kennen de vredespogingen aan de vooravond van WO I en het diplomatieke geloop op de drempel van WO II, die helaas de twee grootste catastrofes in de 2000-jarige geschiedenis van Europa niet konden voorkomen. We hopen dat ditmaal de gordijnen niet opengetrokken worden voor het grote publiek: de onschuldige slachtoffers.

De grens tussen vrede en oorlog is een flinterdun danskoord, dat een grote behendigheid vraagt van de koorddanser. Zijn onze politici hier meester in, met andere woorden doen zij aan retrospectie in die geschiedenis waar diplomatie bij onkunde, onbezonnenheid en verdoken agenda's het hebben gehaald?

Een opbouw van militaire middelen is niet altijd de aangewezen tegenzet, hoewel dit gezien wordt als de ultieme afschrikking. Blijvende

diplomatieke contacten en besprekingen met een waardig respect voor en wederzijds vertrouwen in elkaars standpunten blijven de aangewezen weg in een precair conflict zoals rond Oekraïne.

Komen we eens temeer terecht in een spanningsveld van patstellingen en verdoken belangen... zoals beschreven in het grondig werk over de ‘Vredeskwesties’ voor en tijdens WO I? Is er reden om te geloven dat het weer zo ver komt, nu de Russische beer uit zijn winterslaap is ontwaakt en vroegtijdig zijn hol verlaat met een hongerige maag? Dat de geschiedenis ons niets heeft geleerd? We hopen op het tegendeel, op meer succes door bezonnenheid – zonder verborgen agenda's bij de antagonisten – om de vrede te handhaven en te bewaren, wat wil zeggen vooral tot een duurzame oplossing willen komen.

Onze lezers moeten we niet vertellen dat de titel van dit editoriaal een omkering is van de titel “Oorlog en Vrede” van de in 1869 verschenen historische en realistische roman van de Russische Nobelprijswinnaar Lev Tolstoj, telg uit een verarmde militair-aristocratische familie. Zijn werk beschrijft het leven in al zijn facetten binnen enkele denkbeeldige Russische aristocratische families tegen de achtergrond van de desastreuze veldtocht van Napoleon Bonaparte in Rusland in 1812. Oorlog domineerde de expansiedrang van de Franse dictator, vrede was ondergeschikt en werd afgedwongen na catastrofale toestanden op het slagveld. Tolstoj stelt, beperkt tot de aristocratie weliswaar, de maatschappelijke impact van de oorlog in het daglicht.

De achtergrond van oorlog of vrede is in wezen die sociale impact!

We maken hier plaats vrij om François te danken voor zijn degelijk werk dat tien edities lang ons niet alleen heeft geboeid, maar vooral aspecten heeft blootgelegd die een andere kijk bieden op de politieke drukte in die noodlottige periode, die vruchteloos bleek te zijn.

Een zeer inzichtelijke weergave van de feiten, met een kritische en objectieve benadering van het bronnenmateriaal over de gebeurtenissen, getoetst aan de historische bijdragen van andere critici, die we zonder aarzelen het predicaat “geschiedvorsing” kunnen geven. Het draagt zonder twijfel bij tot het totaalbeeld van deze periode in de geschiedenis.

1349

Hoe de Zwarte Dood Vlaanderen en Europa veranderde

door Joren Vermeersch – Jurist en historicus

Verslag door Jan De Vos, voorzitter

Wat voorafging...

Jurist en historicus Joren Vermeersch was op 24 september 2021 onze gast met een uitstekende voordracht over de pestepidemie die midden veertiende eeuw rondwaarde in Europa. Hij beschreef hoe deze epidemie diepgaande sociaal-economische en culturele veranderingen teweegbracht in Europa. Het verslag hiervan verscheen in vorig nummer van M&M Contact.

In een eerste deel schetste de spreker hoe de pestbacil zich vanaf 1339 vanuit Kirgizië tot in Azië, Europa en Noord-Afrika verspreidde, om in 1347 Italië te bereiken en zich in de drie daaropvolgende jaren als een olievlek verder over Europa te verspreiden. Hij beschreef ook hoe het hevige verloop van de ziekte en de hoge dodentol in alle steden tot paniek, wantrouwen en ontmenselijking leidden, waardoor emotie, angst en haat de overhand namen in de samenleving.

In een tweede deel werd beschreven in welke wereld de overlevenden ontwaakten uit de nachtmerrie die hun dierbaren weggerukt had. De samenleving bleef dan wel gespaard van oorlogen en hongersnood, maar de zeden en gewoonten veranderden. Zedeloosheid, ordeloosheid en zorgeloosheid vierden hoogtij, zodat het gezag van de Kerk afkalfde en de overheid verplicht was met strenge wetten in te grijpen. Ook de sociaaleconomische orde veranderde. De heldere drieklassen-structuur met clerus, adel en werkenden werd overhoopgehaald. De adel verarmde, de werkende klasse werd sterker en herenboeren en patriciërs wonnen aan macht, zodat nieuwe economische en politieke verhoudingen ontstonden.

In het derde deel *“Dura Lex, sed Lex”* van zijn boek *“1349 – Hoe de Zwarte Dood Vlaanderen en Europa veranderde”* beschrijft de spreker hoe de elite tevergeefs probeerde de klok terug te draaien. Dit kwam niet aan bod tijdens de uiteenzetting, maar volledigheidshalve bieden we hierna een samenvatting aan onze lezers aan.

Tijdens de Middeleeuwen veranderde de maatschappelijke realiteit vrijwel niet. De heersende elites hielden voor dat de sociale orde door God onveranderlijk was vastgelegd in de drie standen 'clerus', 'adel' en 'werkenden' en opwaartse sociale mobiliteit was onaanvaardbaar voor de adel. De economische omwentelingen na de Zwarte Dood, die de positie van de werkenden verbeterden, stelden dit paradigma ernstig in vraag en samen met de opstoot van zedelijke verwildering was dit een doorn in het oog voor de Kerk, die armoede als hoogste heil predikte. Dit alles vertaalde zich bij adel en clerus in de elitaire verwachting dat de vorst, als hoeder van de christelijke samenleving, orde op zaken zou stellen.

Overal in Europa werden de lagere klassen aan hun inferieure status herinnerd en werden hen tekenen van welstand ontzegd. Vorsten spannen zich in om de drang naar vooruitgang bij de werkende mens de kop in te drukken en de roep om hoger loon werd bestreden door immigratie te bevorderen, door de afdwongen arbeidsbeperkingen op te heffen en door kunstmatig lage maximumlonen op te leggen. Verplichte levenslange arbeidscontracten tegen lage lonen voorkwamen opbod tussen werkgevers bij het zoeken naar arbeiders.

De adel vond in de jurisdisering en verambtelijking van de samenleving dus een middel om de nieuwverworven socio-economische vrijheid terug te dringen en de maatschappelijke status-quo te bestendigen. Van de Middellandse Zee tot Scandinavië draaiden wetgevende initiatieven de klok terug vanuit de elitaire bezorgdheid om de gestage aanvoer van goedkope en volgzaam arbeidskrachten te verzekeren, waarbij de nieuwe economische logica werd genegeerd.

Het afdwingen van deze loonbevrozing was een heikele zaak. Vorsten deden beroep op de clerus om de arbeiders te overtuigen van de morele deugden van een armoedig bestaan, maar het was vooral door zware bestraffing dat gepoogd werd de 'inhalige' arbeiders op betere gedachten te brengen. Boetes voor werkgevers en arbeiders, met voor deze laatsten vervangende gevangenis- of lijfstraffen, moesten soelaas bieden. Maar ook hier dicteerde een economische logica dat een gevangenisstraf het tekort aan arbeiders alleen maar nijpender maakte, met een brutale golf van geselingen als gevolg. Hevig protest van de werklieden en verzet van lokale politieke actoren zoals opkomende steden die de inmenging van de vorst niet langer aanvaardden, deden de vorsten bakzeil halen. Behalve in Engeland, waar de *Statute of Labourers* mede dankzij de landelijke middenklasse, wél succesvol werd opgelegd, zij het met sociale onrust in heel het land als gevolg.

Vreemd genoeg ontsprongen de arbeiders in de Nederlanden de dans. In Vlaanderen was het sociale keurslijf voldoende rigide om de lonen spontaan in toom te houden en was de Graaf van Vlaanderen beperkt in zijn handelen, omdat hij steeds instemming nodig had van de 'Drie Leden', de steden Gent, Leper en Brugge. Wel werden de lonen afgetoet door de ambachtsreglementen van de gilden, mits goedkeuring door de steden. Elke vraag om aanpassing vergde daardoor politieke invloed binnen de schepenbanken, wat dan weer voor wedijver tussen de ambachten zorgde, temeer daar dit ook gezien werd als een middel om de eigen privileges en economische positie te verstevigen. Toenemende haat binnen de bloeiende Gentse textielindustrie leidde tot een felle machtsstrijd tussen de ambachten die in 1345 ontaardde in een bloedig treffen tussen wevers en vollers.

Bovenal tonen deze ontwikkelingen aan dat koopkracht en loon in die periode niet zozeer de economische ontwikkelingen weergaven, maar veeleer de politieke macht en de sociale status. Dit rigide vastleggen van lonen in ambachtsreglementen had zijn voordelen bij monetaire stabiliteit, maar zorgde voor conflicten toen de levenskosten na de Zwarte Dood de pan uitrezen. De jonge Vlaamse Graaf Lodewijk van Male speelde hierop in door een welwillend loonbeleid te voeren, tegen de schepenbanken in, vooral om zijn eigen aanzien bij het volk te versterken. Dit stond in schril contrast met de brutaliteit waarmee vorsten in Engeland, Frankrijk en op het Iberisch schiereiland regeerden, waarbij het opleggen van lage lonen nog maar een begin was. Het grote tekort aan arbeidskrachten na de Zwarte Dood leidde immers tot een harde houding tegenover bedelende behoeftigen zodat een verbod op liefdadigheid volgde, om zo valide leeglopers tot werken te dwingen. Ook de *caritas* in kloosters en hospitalen kwam onder vuur.

Eeuwenlang werden de *werkenden* herinnerd aan hun christelijke plicht tot arbeid door de preken van de dorpspastoor of de zwepen van de handlangers van de heer. Maar toen na de Zwarte Dood het ethische keurslijf van de Kerk werd afgeworpen was het nodig de christelijke arbeidsplicht op te nemen in de wetgeving en alle willige en onwillige werklozen te verplichten zich elke ochtend aan te bieden op een fysieke 'arbeidsmarkt'. Verder werd ook de arbeidsduur wettelijk vastgelegd en kondigde een werkklok voortaan begin en einde van de werkdag aan. Dit degradeerde de ooit vrije arbeider-ambachtsman tot een radertje in een vroeg-industriële machine.

Deze arbeidsdwang leidde tot migratie en de vorsten reageerden met een verbod om de eigen regio te verlaten om de schaarse arbeidskrachten te behouden en te voorkomen dat ze zich aan hun arbeidscontracten onttrokken. Migreren naar Engeland of Frankrijk werd in Vlaanderen aantrekkelijk, zeker in de Gentse textielindustrie. Engeland moedigde dit aan om zo kennis en geschoolde arbeiders aan te trekken voor zijn eigen textielindustrie. Dit risico op leegloop speelde heel Vlaanderen parten en naast het bevel om terug te keren werd ook een emigratieverbod uitgevaardigd.

Een tweede oplossing voor het tekort aan arbeid werd gevonden in het aanmoedigen van immigratie door een soepeler toekenning van het poorterschap en een belofte van vrijstelling van belastingen. In vele delen van Europa werd dit verkozen boven het onderdrukken van de eigen arbeiders. In het versnipperde Italië was dit voor de stadstaten zelfs de enige weg om opnieuw macht te verwerven. Ook voor het op textielindustrie gerichte Gent en Leper was dit de snelste oplossing om de textielproductie en dus de stadsinkomsten weer op peil te krijgen.

Het poorterschap verwerven en tot een ambacht toetreden was voor veel nieuwkomers onmogelijk. De ambachten waren sterk besloten organisaties die voorrang gaven aan hun leden en die door productiebeperking de marktprijzen hooghielden. De vorsten grepen dan ook de Zwarte Dood aan om hiermee af te rekenen, behalve in Vlaanderen waar de macht van de 'Drie Leden' en daarmee deze van hun ambachten, het initiatief van de Graaf beknotten. Vergeet ook niet dat de gilden de kern van het grafelijk leger vormden. Hierdoor konden de ambachten hun privileges bestendigen, tot in 1544 met keizer Karel V een vorst opstond die voldoende financiële en militaire slagkracht had om een einde te stellen aan de monopolies van de ambachten. □

Oceans are rising so get informed

Antarctica en klimaatonderzoek

Avondconferentie
door Koen Meirlaen – Geograaf

Verslag door Jan De Vos, voorzitter

Foto: Scientific American magazine

Het begon met een oproep van poolreiziger Alain Hubert

Of hoe het educatief project *Polar Quest* van de *International Polar Foundation* de aanloop vormde naar een duurzaam initiatief voor klimaatbewustwording.

Toen in 2010 het 5de Latijn-Wetenschappen van Leiepoort Deinze campus Sint-Hendrik de wedstrijd *Polar Quest* won, werd meteen het startschot gegeven voor het AHA project, dat tot op vandaag op een begeisterende manier wordt uitgedragen door leerkracht Koen Meirlaen.

“Het AHA-project van de klimaat- en milieuraad van Leiepoort campus Sint-Hendrik Deinze wil zoveel mogelijk mensen informeren over de klimaatopwarming. Het startte in 2010, toen Campus Sint-Hendrik de Polar Quest won en leerkracht Koen Meirlaen gedurende drie maanden op onderzoek mocht sturen in Antarctica, samen met klimaatwetenschappers. Vanuit deze expertise wordt blijvend ingezet op de klimaatwetenschap en de communicatie hierover.”

“Niet alleen de klimaatopwarming op zich, maar ook de beperkte kennis bij heel wat mensen over de oorzaken, de gevolgen en oplossingen maakt het moeilijk om het probleem te tackelen.”

Koen Meirlaen, geograaf
Knack, 27 september 2019

Om de klimaatuitdaging het hoofd te bieden, is voldoende kennis bij de gemiddelde burger een absolute noodzaak. Ondanks alle aandacht in de media, gaapt er nog steeds een gigantische kenniskloof tussen de klimaatwetenschappers

en het brede publiek. De overzichtssite www.sogetinformed.com maakt het gemakkelijker om feit en fictie van elkaar te onderscheiden in het klimaatdebat. Nog belangrijker is dat het platform zeer concrete acties en oplossingen presenteert en burgers toelaat elkaar te inspireren.

Voorstelling van de spreker

Koen Meirlaen is geograaf en leerkracht aardrijkskunde en wiskunde aan de campus Sint-Hendrik in Deinze. Hij is door de *International Polar Foundation* opgeleid tot poolambassadeur en nam deel aan een onderzoekscampagne op Antarctica. Vanuit deze expertise werkte hij het project 'Oceans are rising, so get informed' uit.

Met boeiend foto- en videomateriaal vertelt hij over het onderzoek en over de oorzaken, gevolgen en oplossingen van de klimaatopwarming. Verder beschrijft hij de uitzonderlijk mooie natuur en het overleven in de extreme koude.

Foto: www.klasse.be

Het Prinses Elisabeth onderzoeksstation

Toen zestig jaar geleden de Koning Boudewijnbasis op Antarctica gesloten werd, betekende dit meteen ook het einde van de Belgische aanwezigheid op de Zuidpool. Nochtans gaf Adrien de Gerlache meer dan honderd jaar geleden België een plaats op Antarctica. Op 16 augustus 1897 verliet hij Antwerpen met de driemaster Belgica om begin 1998 Antarctica te bereiken en er ongewild en in moeilijke omstandigheden in het pakijs te overwinteren. Pas in maart 1899 bereikte het schip opnieuw de volle zee.

Met de bouw van het 'Prinses Elisabeth Antarctica Station' luidde de *International Polar Foundation* tijdens het Vierde Internationaal Pooljaar in 2007 een nieuw tijdperk in voor de Belgen op Antarctica. Deze stichting bouwde onder leiding van poolreiziger Alain Hubert het eerste *zero emissie station*. Daarmee werd aangetoond dat het mogelijk is om een passiefhuis te bouwen en op een ecologisch verantwoorde manier te leven, zelfs in de moeilijkste omstandigheden zoals op Antarctica. Niettegenstaande het totale isolement en het extreme klimaat op Antarctica werkt het station autonoom dankzij hernieuwbare energie en heeft het vrijwel geen impact op de omgeving. Het is overigens enkel tijdens de zuidpoolzomer bemand en tijdens de wintermaanden werkt het volautomatisch verder. Het station wordt beheerd door het Poolsecretariaat onder leiding van de Federale Overheidsdienst Wetenschapsbeleid en het staat open voor Belgische en buitenlandse wetenschappers.

Foto: *International Polar Foundation*

Het onderzoekstation ligt op de Utsteinen bergkam in Dronning Maud Land in oostelijk Antarctica, zowat 200 kilometer landinwaarts. Deze locatie werd verkozen omdat het gebergte bescherming biedt tegen valwinden, een stabiele 20 meter hoge granieten richel biedt en goed bereikbaar is met vliegtuigen en sneeuwvoertuigen. Bovendien zijn de heersende constante winden ideaal als hernieuwbare energiebron en laat de zachte sneeuw toe drinkwater te winnen. Tot slot ligt het station in een sector waar weinig onderzoek is gebeurd.

Beeld: *International Polar Foundation*

Alle bouwmaterialen en bevoorrading werd vanuit Antwerpen aan boord van een Russisch ijsklasse cargoschip aangevoerd en op de Antarctische ijsplaat gelost aan de Princess Ragnhild Coast, van waaruit de lading verder met sneeuwtractoren en sleeën naar de bouwplaats werd vervoerd.

Leven en werken in het station

De eerste kennismaking met het station is vooral een kennismaking met de overweldigende omgeving. De zeer regelmatige patronen die door de wind gevormd worden in de sneeuw en het ijs zijn de spreker

bijzonder bijgebleven, net als de vele gevaren die loeren in de vijandige leefomgeving. Vooral de sneeuwbruggen die gletsjerspleten verbergen zijn verraderlijk. Er worden daarom regelmatig oefeningen voor redding en evacuatie uit gletsjerspleten gehouden. Het onderzoekswerk was zeer gevarieerd en liet toe op stap te gaan met meteorologen, seismologen, glaciologen, enzovoort. Antarctica biedt een uniek onderzoeksterrein voor geologen.

De Aarde is ongeveer 4,6 miljard jaren oud en deze geologische geschiedenis kan vrij goed begrepen worden door onderzoek van de aardlagen, gesteenten en plooiingen. Zowat 100 miljoen jaar geleden, tijdens het Midden-Krijt tijdperk (Mid-Cretaceous), heerste op Aarde een tropisch klimaat. Het oercontinent Pangea was al uiteengevallen in tektonische platen, die tijdens het Krijt verder uit elkaar dreven om de huidige continenten te vormen. Op Antarctica wordt geologisch onderzoek daarnaar gevoerd.

Kerstdag en Nieuwjaar waren twee rustdagen, waarop verder kennis gemaakt werd met de omgeving en enkele beklimmingen werden gedaan. Antarctica is zonder meer een continent dat grote indruk nalaat!

Het project 'Oceans are Rising'

In de uitdagende Antarctische omgeving komt het klimaatvraagstuk als vanzelf op de voorgrond, komen de klimaatmarsen van de jongeren en de kritiek erop voor de geest én de foutieve informatie die daarrond verstrekt wordt. Het project 'Ocean are Rising' wil hieraan verhelpen door te zorgen dat mensen goed geïnformeerd zijn en gerichte en gefundeerde oplossingen zoeken.

Het AHA-project, waarin AHA staat voor *Attention – Holistic – Action*, wil mensen overtuigen dat we geen nood hebben aan uitsluitend negatieve berichtgeving over de toestand van het milieu en het klimaat en dus niet aan een DOEM-scenario, maar wel een DOE-scenario om zelf het verschil te helpen maken.

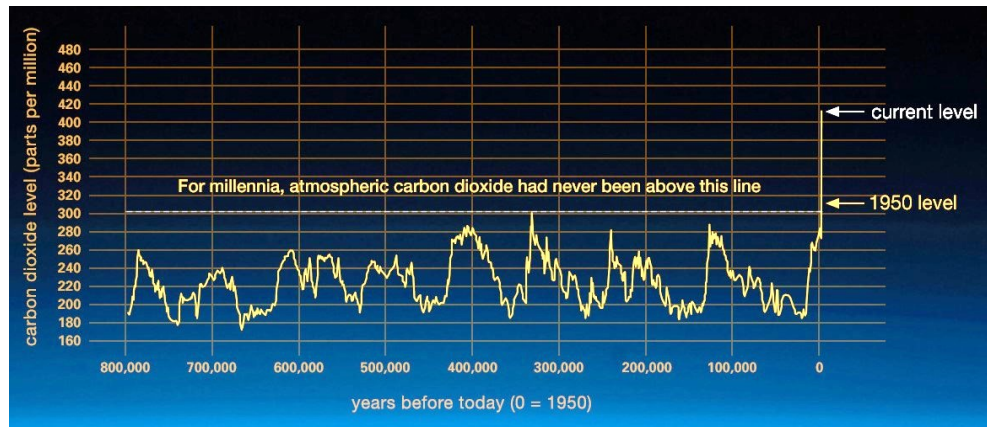

Uit de ervaring van het AHA-project ontstond het project 'Oceans are Rising, so Get Informed'. De website <https://sogetinformed.com/nl> biedt ruime informatie over de oorzaken, de gevolgen en de oplossingen van de klimaatverandering.

De oorzaken – Is de mens verantwoordelijk?

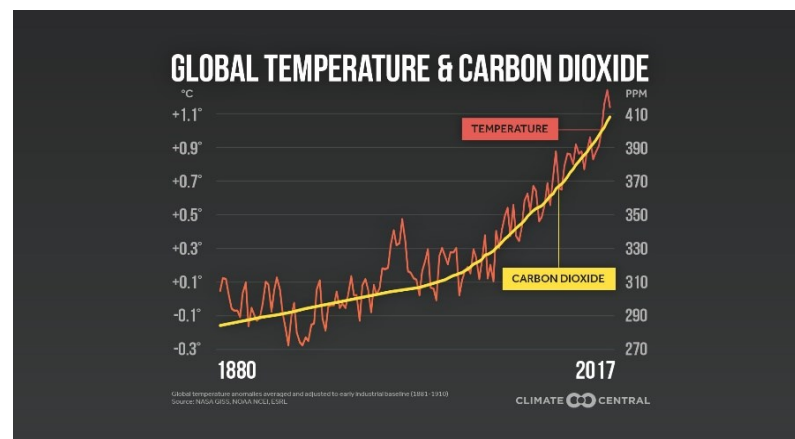
Het is duidelijk dat gletsjers overal ter wereld afsmelten en ook de oppervlakte, de dikte en de kwaliteit van de ijskap aan de Noordpool gaan jaar na jaar achteruit. Zorgwekkend is vooral dat dit veel sneller gaat dan verwacht. Ook is duidelijk dat dit veroorzaakt wordt door een opwarming van de aarde. Onderzoek naar de oorzaken van deze

opwarming wijst op een verband met de toename van de hoeveelheid broeikasgassen in de atmosfeer, waaronder koolstofdioxide CO₂, methaan CH₄ en stikstofdioxide NO₂. In 2020 was de CO₂-concentratie in de atmosfeer ongeveer 430 ppm. Sinds de jaren vijftig zijn hierover metingen beschikbaar en informatie over de concentraties in het verleden wordt bekomen door onderzoek van boorstalen uit de ijskap van Antarctica en van jaarringen van bomen.

Het niveau van CO₂ (in ppm of 'parts per million') in de atmosfeer in de laatste 800.000 jaar. De fluctuaties lopen over honderden eeuwen en stemmen overeen met de glaciale (ijstijden) en interglaciale periodes. De uitgesproken stijging vanaf de jaren 1950 is niet meer op natuurlijke wijze te verklaren. (Bron: NASA)

Er wordt vastgesteld dat de gemiddelde temperatuur op aarde sedert het midden van de jaren 50 duidelijk toeneemt en het verband met de stijgende CO₂-concentratie in de atmosfeer is onmiskenbaar.

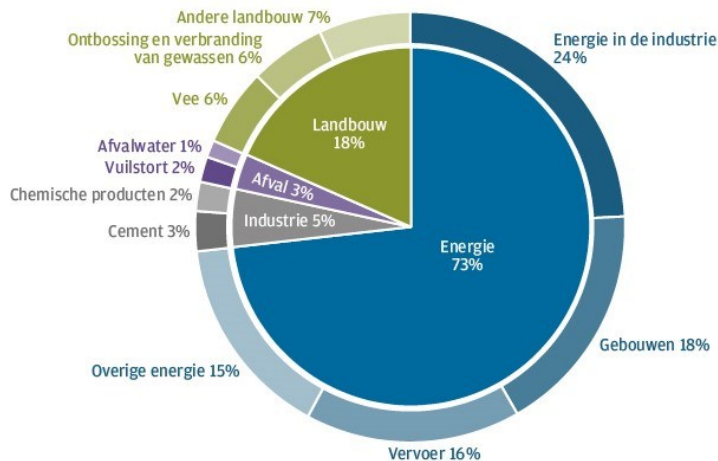
Evolutie van de wereldwijde temperatuur en de CO₂-concentratie in de atmosfeer (Bron: NASA)

Verder wordt ook vastgesteld dat de opwarming zeer ongelijk verdeeld is. De Noordpool warmt veel sneller op dan bijvoorbeeld Europa. De gemiddelde temperatuur is wereldwijd gestegen met 1,15° C maar in Ukkel is dit reeds 2,5° C.

Moet alle CO₂ dan verbannen worden? Neen, want CO₂ is nodig in de atmosfeer. Zonder dit gas zouden de temperaturen op Aarde immers gemiddeld 30° C lager zijn. Maar wel moet gekeken worden naar de CO₂ die door de menselijke activiteiten – denk daarbij vooral aan industrie, transport en wonen – wordt uitgestoten in de atmosfeer. Dit zijn de zogenaamde *antropogene emissies*.

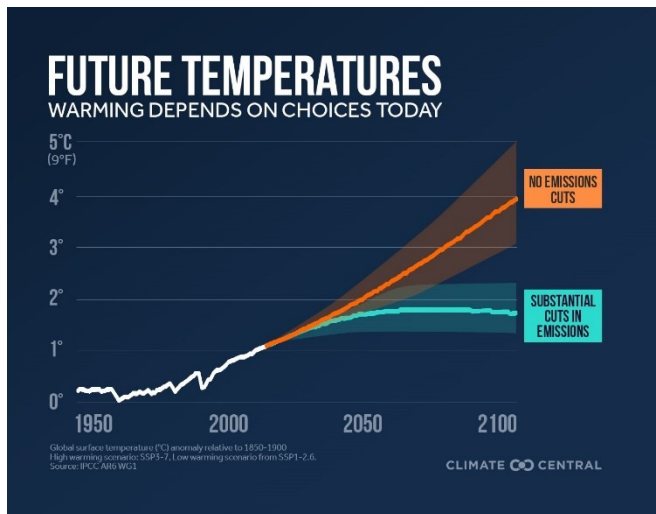
Dit brengt de spreker bij het onderscheid tussen het *natuurlijke broei-*

kaseffect en het menselijk of *versterkt broeikaseffect*. Van nature uit zijn er reeds broeikasgassen aanwezig in de atmosfeer en het natuurlijke broeikaseffect zorgt voor een comfortabele gemiddelde temperatuur van 15° C in plaats van -15° C. Maar door toedoen van de mens komen daar heel wat broeikasgassen bij, vooral door massaal gebruik van fossiele brandstoffen die CO₂ leveren, door de intensieve veeteelt die CH₄ levert en door de ontbossing, die de longen van de Aarde vernietigt.

Aandeel van diverse sectoren in de wereldwijde antropogene CO₂ emissies (Bron: JPMorgan Asset Management, Brussel)

We weten dus wat de oorzaak van de opwarming is en we weten waar we moeten op inzetten: steenkool, olie en gas als bronnen van CO₂ moeten verdwijnen! De Aarde bestaat reeds 4,7 miljard jaren en heeft bewezen zich op dynamische manier te kunnen aanpassen, maar niettemin zijn de prognoses voor 2100 onheilspellend.

Bron: IPCCAR6WG1

Met ongewijzigd beleid stevent de wereld tegen 2100 af op een stijging van de gemiddelde wereldtemperatuur van 3,4 °C. Met wat in 2015 tijdens de klimaatconferentie in Parijs werd beloofd, wordt dit herleid tot 2,9 °C.

Door de akkoorden van Parijs uit 2015 kwamen alle neuzen in dezelfde richting te staan, maar de recente klimaatop in Glasgow maakte duidelijk dat de landen niet doen wat ze destijds beloofden. Daar werd overeengekomen om de temperatuurstijging te beperken tot 2,9 °C.

Volgens klimaatexperten zal dit evenwel tot 1,5 °C moeten beperkt worden, zodat de CO₂-emissies drastisch omlaag moeten.

Vandaag blijft er nog 8 percent van het koolstofbudget beschikbaar, wat ons nog 10 jaren respijt biedt om iets te ondernemen. We riskeren dus naar een totaal andere wereld te gaan, die onbekend is voor de mens.

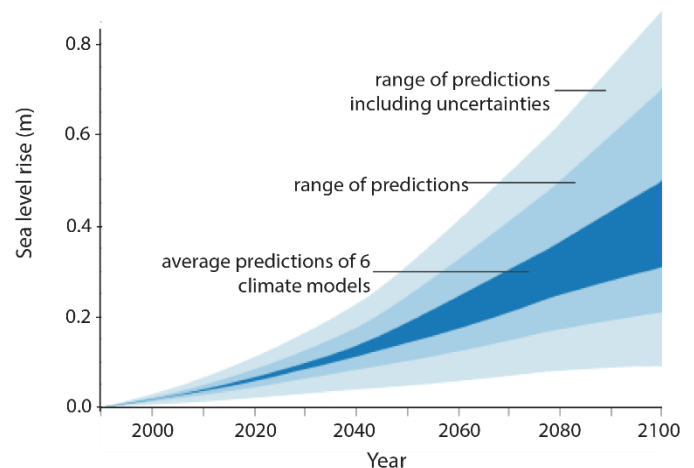
De gevolgen

Het menselijk broeikaseffect zorgt ervoor dat het toenemend warmer wordt op aarde. Enkele graden verhoging heeft al drastische gevolgen, waaronder de zeespiegelstijging, veranderende neerslagpatronen en bodemgesteldheid, misoogsten en uitsterven van flora en fauna. Verder zullen weersextremen zoals tropische orkanen en stormvloed, maar ook overstromingen, bosbranden droogtes en hittegolven frequenter en heviger worden.

De spreker haalt de onderzoeksresultaten van klimaatonderzoeker Wim Thiery van het *Departement Hydrology and Hydraulic Engineering* van de Vrije Universiteit Brussel aan, die met behulp van een mondiaal klimaatmodel de historische en toekomstige invloed van irrigatie op klimaatextremen bestudeert. Zijn modellen en satellietwaarnemingen bevestigen dat extreme weersomstandigheden in de toekomst intenser zullen worden.

Ook de zeespiegelstijging krijgt daarbij aandacht: alleen al het smelten van landijs veroorzaakt een zeespiegelstijging van 4 mm per jaar, wat goed is voor een stijging van 40 cm tegen het einde van deze eeuw. Maar als ook de thermische uitzetting van de opwarmende oceanen wordt meegerekend, kan dit tot 84 cm oplopen.

Stijging van de zeespiegel (1990-2020)

Bron: www.serc.carleton.edu

Het afsmelten van de poolijskappen zal eveneens invloed hebben. De noordelijke ijskap bestaat uit zee-ijs, dat reeds gedompeld is in de watermassa van de oceanen, zodat het smelten ervan het zeespiegel-niveau niet zal beïnvloeden. Maar de zuidelijke ijskap bestaat uit 4 km dik landijs, dat bij smelting tot een bijkomende zeespiegelstijging van ongeveer 60 m zal zorgen. Het afsmelten van de Groenlandse ijskap kan daar nog 7 m aan toevoegen.

Voortschrijdende ontbossing door houtkap en door bosbranden zal de ecosystemen onherstelbaar beschadigen en zal zorgen dat hele streken snel uitdrogen.

Verder is de ontdooiende permafrost in Siberië en Alaska een tikkende tijdbom. In de ontdooiende bodem onder het ijs worden bacteriën opnieuw actief die plantenresten afbreken en daarbij methaan vrijgeven. Filmbeelden toonden hoe dit methaan borrelend opspuit wanneer een gat gekapt wordt in de ijslaag en bij de minste vlam vuur vat.

De oplossingen

De opwarming van de Aarde gaat sneller dan verwacht en om deze ontsporing een halt toe te roepen, moet de mensheid dringend minder broeikasgassen uitstoten en dit combineren met het opvangen van CO₂ uit de atmosfeer en met het stopzetten van de ontbossing. Er zal snelle actie op meerdere vlakken nodig zijn.

Vooreerst moet ingezet worden op doorgedreven *energiebesparingen*, zowel in transport, in woningen als in de industrie. Daarnaast zullen ook *diverse vormen van CO₂-vrije energie* gebruikt moeten worden. Naast fotovoltaïsche panelen moet gekeken worden naar *concentrated solar energy*, die met zonnespiegels de zonnestralen concentreert om hitte voor aandrijving van stoomturbines te leveren. De VS-presidenten Nixon en Carter speelden bijvoorbeeld elk een belangrijke rol in de energieonafhankelijkheid voor de VS en in de ontwikkeling van *solar energy*.

Crescent Dunes Solar Energy Project, Tonopah, Texas
Beeld : Wikipedia free domain

De met hernieuwbare energie geproduceerde elektriciteit moet gehaald worden daar waar deze geproduceerd wordt. Voor Denemarken bijvoorbeeld is dit met windenergie en in de Sahara uiteraard met zonne-energie. Transport van elektriciteit wordt dus een belangrijke uitdaging en de infrastructuur daarvoor moet uitgebouwd worden.

Windenergie wordt volgens de spreker rendabel mits voldoende schaalgrootte en dus mits voldoende investeringen gebeuren. De wereldwijde investeringen van Ørsted in offshore windturbineparken zijn in dit verband indrukwekkend. Tot slot kan ook *geothermische energie* aangewend worden voor productie van energie, waarbij aardwarmte gebruikt wordt om elektriciteit te produceren en huizen te verwarmen.

Er is ook veel te doen rond het gebruik van waterstof of H₂. Dit idee is niet nieuw, maar er worden wel nieuwe kansen geboden. De spreker wijst er op dat waterstof echter geen energiebron is, maar wel een energiedrager.

Er is dus een raakvlak tussen milieu en economie en de overheid is daarin belangrijk. Deze kan uiteraard niet alles doen, maar moet minstens voor een stabiel investeringsklimaat zorgen. De uitdagingen zijn immers groot. De vraag naar elektriciteit zal verder stijgen en dit zal nog versterkt worden door de stijgende wereldbevolking, die tegen 2050 de 9 miljard mensen zal benaderen. Actueel beschikken ongeveer 1,4 miljard mensen daarvan niet over elektriciteit.

Tot slot is er nog *kernenergie*, een koolstofarme energievorm en dus zeer geschikt voor het terugdringen van de CO₂-emissies. België is echter van plan om alle kerncentrales te sluiten maar zou wel het onderzoek naar kleine reactoren of *small modular reactors SMR* steunen, die veiliger zijn en minder afval produceren.

Slotbeschouwingen

De Prinses Elisabethbasis op Antarctica is een voorbeeld van het gebruik van zonne- en windenergie om gebouwen van elektriciteit te voorzien en de verwarming van het gebouw gebeurt via warmte-wisselaars.

De energiebehoefte voor het *wonen* kan dus gereduceerd worden. De steden worden warmer en er zullen aanpassingen nodig zijn. Zo kan bijvoorbeeld op woningen een groen dak aangelegd worden, dat voor koeling zorgt. Ook voor het *transport* zijn aanpassingen onvermijdelijk. Er zal meer moeten ingezet worden op het gebruik van het openbaar vervoer en de fiets en het concept *Meas of Mobility as a Service* moet ons leren de vervoersmiddelen op een efficiëntere manier te gebruiken.

Kortom, we moeten af van de fossiele brandstoffen en we moeten inzetten op een circulaire economie om energie en grondstoffen te besparen.

De VN-klimaatconferenties hebben het probleem beschreven en de oplossingen aangereikt. Er lopen al heel wat initiatieven en het is belangrijk daarop aan te sluiten. Dus 'GET INVOLVED' en neem zelf acties en deel ze mee. □

Meer weten:

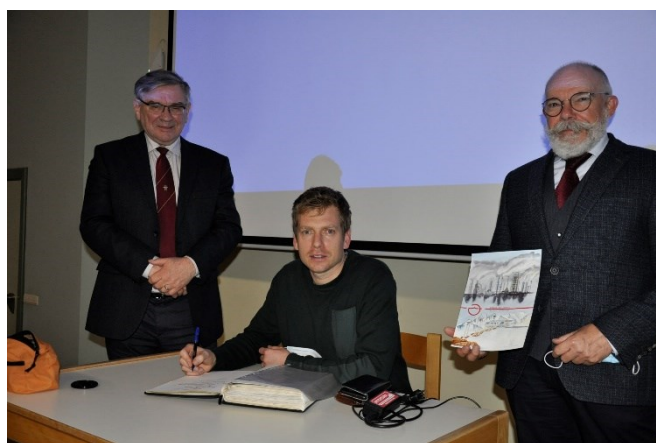
Project 'Oceans are Rising, so get Involved'
www.sogetinformed.com

Aanschouwelijk feitenmateriaal over klimaatverandering
<https://climate.nasa.gov/evidence/>

Uit onze fototheek

Ook op deze activiteit mochten we een vijftigtal deelnemers verwelkomen en ook ditmaal weer de nodige coronamaatregelen om te zorgen dat alles veilig verliep voor iedereen. Scannen van de coronapas aan de inkom van het gebouw lieten we in handen van ondervoorzitter Ronny, die dit vlekkeloos in goede banen leidde. Mondmasker ophouden tot je neerzat en de zaal voldoende ventileren, het waren voorzorgen die iedereen plichtsbewust respecteerde, ook tijdens de afsluitende drink.

Spreker Koen Meirlaen zorgde voor een boeiende uiteenzetting en wist iedereen te charmeren. Zijn betoog was onderbouwd met zorgvuldig uitgezocht cijfermateriaal en grafieken die voor zichzelf spraken, maar bovenal met videofilmfragmenten die de ernst en de gevolgen van de klimaatverandering alsook de nood om wereldwijde snelle en doortastende maatregelen voor CO₂-reductie en energiebesparing te treffen. Iets waar iedere aanwezige na afloop ongetwijfeld van was overtuigd.

GROEP DEKETELAERE

TOTALE
RENOVATIE

DUURZAME
ENERGIE

MAAT-
MEUBILAIR

WWW.GROEPDEKETELAERE.BE

Duurzaam verbouwen in vertrouwen

U wenst uw woning energievriendelijk te maken?

Wij kijken wat u nodig heeft voor een optimaal energierendement en zorgen vervolgens voor een correcte plaatsing.

- Energieaudit
- Zonnepanelen
- Zonneboilers
- Isolatie
- Warmtepompen
- Micro-WKK
- Opvolging & onderhoud

GROEP DEKETELAERE

Gistelsteenweg 83 • Varsenare • 050 38 84 14 • info@groepdeketelaere.be

Spannende wanden & plafonds

PLAFOTEX

WWW.PLAFOTEX.BE

Spanplafonds en wanden in hoogwaardig textiel

- In één dag
- Zonder overlast
- Aangepaste verlichting
- Randloos
- Akoestische plafonds
- Diverse kleuren
- Foto-wanden en plafonds

Onze toonzaal is open van 13.30u tot 17.00 u van maandag tot vrijdag of op afspraak

PLAFOTEX

Gistelsteenweg 83 • Varsenare • 050 96 12 34 • info@plafotex.be

De ideologische architect van het China van Xi Jinping

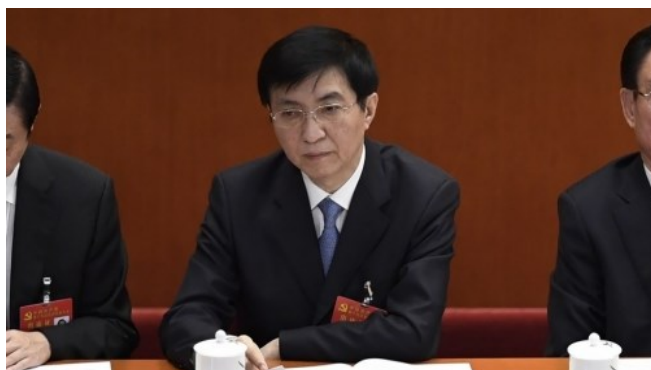
Wang Huning

Jan De Vos, voorzitter

In onze vorige editie van M&M Contact gingen we uitvoerig in op het ambitieuze meesterplan waaraan huidig Chinees president Xi Jinping werkt. Een plan dat China op de weg naar 'gezamenlijke welvaart' moet leiden. Minder bekend is echter dat achter de schermen een 'fluisteraar' mee vorm geeft aan dit plan. Al decennia immers zoekt 'huisideoloog' Wang Huning van de Chinese Communistische Partij naar het beste politieke model voor China. Wie is de man die al zo lang tot de top van de partij behoort en werkte voor de belangrijkste recente Chinese leiders?

Discreet maar belangrijk

Op grote reizen en belangrijke vergaderingen is de Chinese president Xi Jinping steevast vergezeld van een man die op de achtergrond blijft, maar tegelijk nooit ver van de leider verwijderd is. Dit is niemand minder dan Wang Huning, die in het Westen kan vergeleken worden met Charles-Maurice de Talleyrand, Klemens von Metternich, Henry Kissinger.

Wang Huning, brein achter alle hedendaagse belangrijke Chinese politieke concepten.

Wang slaagde erin zich als 'hovelings' van drie recente Chinese leiders te handhaven. Vóór het presidentschap van Xi Jinping legde hij de ideologische basis voor Jiang Zemin's *Three Represents* beleid¹ en ontwikkelde hij voor Hu Jintao het concept van *Harmonious Society*², die de pijlers vormen van de hedendaagse Chinese politiek. Vandaag is hij de ideoloog achter Xi Jinpings heerschappij, met de *anti-corruptiecampagne* die Xi zoveel aanzien gaf, de *China Dream* en het *Belt and Road Initiative*, een wereldwijd infrastructuurproject dat China

en zijn bondgenoten economisch op de wereldkaart moet zetten.

President Xi Jinping ontmoet president Vladimir Poetin op het 'Belt and Road Forum for International Cooperation' op 14 mei 2017. Achteraan rechts zit Wang Huning. (Foto www.kremlin.ru onder Creative Commons Attribution 4.0 International license)

Wang werd gerekruteerd door de *Shanghai Gang* van Jiang, die probeerde Xi Jinping te verdrijven nadat die in 2012 aan de macht was gekomen. Veel vooraanstaanden van deze groep zijn ondertussen in de gevangenis beland en ook Hu Jintao werd genegeerd terwijl de groep rond Xi zijn macht verder consolideerde. Wang Huning overleefde dit allemaal en dit is kenmerkend voor zijn politieke sluwheid en zijn belang voor het Chinese staatsapparaat. Vandaag is hij één van de zeven leden van het Politbureau van de Communistische Partij.

Wang was vroeger een productief schrijver met een twintigtal boeken en talrijke essays op zijn palmares. De overeenkomst tussen de ideeën in zijn werken en wat er vandaag in China gebeurt, bewijst dat Peking de wereld nog steeds door de ogen van Wang Huning bekijkt.

¹ "Three Represents" beschrijft waar de Communistische Partij van China voor staat. De partij vertegenwoordigt de ontwikkelingstrends van geavanceerde productiekrachten; de oriëntaties van een geavanceerde cultuur en de fundamentele belangen van de overgrote meerderheid van de bevolking van China. Deze socio-politieke theorie werd in 2000 naar voren gebracht door Jiang Zemin, voormalig Chinees president. (www.China.org.cn)

² De "Harmonieuze Samenleving" is een sociaaleconomisch concept in China dat wordt erkend als een reactie op de toenemende vermeende sociale onrechtvaardigheid en ongelijkheid die ontstaat in de Chinese samenleving als gevolg van ongecontroleerde economische groei, die heeft geleid tot sociale conflicten. (www.wikipedia.org)

Wangs afkeer van de Verenigde Staten

In 1988 werd de toen 30-jarige Wang de jongste professor aan de Fudan-universiteit, het begin van een snelle carrière. Hij verbleef zes maanden als *visiting scholar* in de Verenigde Staten en bezocht er meerdere steden en universiteiten. Dit werd een schokkende ervaring die zijn kijk op het Westen bepaalde. Hij publiceerde in China in 1991 *'America against America'* waarin hij zijn ontzetting beschreef over de daklozen in Washington D.C., de drugscriminaliteit in de arme zwarte buurten van New York en San Francisco en de verstrengeling van de megabedrijven en de regering.

Wang Huning was ontzet bij het zien van daklozen in de VS. Dergelijke ervaringen bepaalden zijn kijk op het Westen

Volgens hem had de VS te maken met een *'onstuitbare onderstroom van crisis'* die werd veroorzaakt door maatschappelijke tegenstellingen, onder meer tussen rijk en arm, wit en zwart, democratie en oligarchie, individuele rechten en collectieve plichten en tussen culturele tradities en de fluïde moderniteit. Ook vond hij dat Amerikanen, wanneer ze geconfronteerd worden met *'complexe sociale en culturele problemen'* ze deze afzonderlijk willen oplossen. Wang meent dat deze problemen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn en één oorzaak hebben: het radicale, nihilistische individualisme dat aan de basis ligt van het moderne Amerikaanse liberalisme.

Het gezin is in de VS vervangen door het individu en tegelijk heeft in het Amerikaanse systeem *'alles een dubbel karakter'*. Alles is doordrongen van de glamour van de hogere handelskaste en seks, kennis, politiek, macht en wetgeving zijn handelswaar geworden. *'Die commodificatie³ corrumpeert de samenleving op vele manieren en veroorzaakt ernstige sociale problemen.'* en hij vervolgt *'Het Amerikaanse economische systeem heeft menselijke eenzaamheid als voornaamste product geschapen, evenals opvallende ongelijkheden.'* Als gevolg hiervan is nihilisme een *manier van leven* geworden, met desastreuze gevolgen voor de Amerikaanse cultuur.

Dit beïnvloedde Wangs opvattingen. Hij analyseerde het Chinese politieke systeem en de verschillen met het Westen. Hij gelooft dat de Amerikaanse politiek door belangengroepen wordt gedomineerd en staat daarom zeer kritisch tegenover de Westerse democratie, die hij

'slechts nominaal' noemt. *'We moeten kernwaarden creëren en we moeten de flexibiliteit van China's traditionele waarden combineren met zijn moderne geest'* besloot Wang.

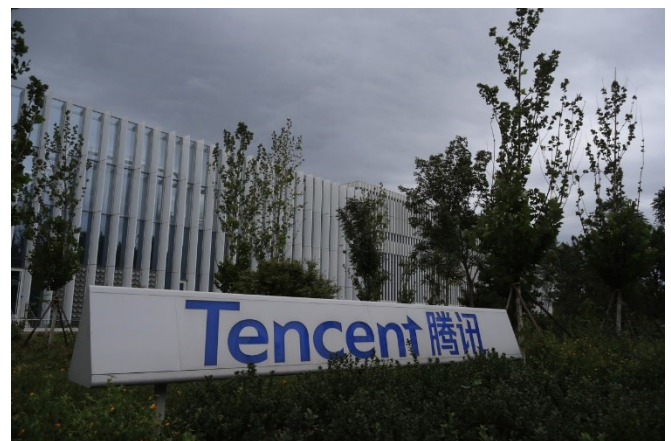
Wangs gedachtengoed

Wang vindt dat China zijn eigen model van sterk en gecentraliseerd leiderschap moet volgen en is voorstander van China's hybride systeem van *socialisme met Chinese kenmerken*, dat Xi Jinping heeft aangepast aan het idee van een *nieuw tijdperk* voor China. *'Waar geen centrale regering is of waar de centrale regering in verval is, is de natie verdeeld en in een chaotische toestand.'* schreef Wang ooit.

'De behoeften van een individu kunnen door vele factoren worden beïnvloed, zoals sociale tradities, economische betrekkingen, politieke activiteiten, religieuze ideologieën en morele overtuigingen' meent Wang. Het vertrouwen in de regering hangt volgens hem af van de vraag of zij haar basisbeloften aan het volk nakomt. Na 1989 legden Wang en andere wetenschappers daarom de nadruk op de behoefte aan politieke stabiliteit om de economische ontwikkeling te ondersteunen en verzetten ze zich sterk tegen de oproep tot politieke decentralisatie en economische hervormingen van Deng Xiaoping.

Wang blijft ervan overtuigd dat aan specifieke historische, sociale en culturele omstandigheden moet voldaan zijn voor de vorming van democratische instellingen en in afwachting daarvan moet de politieke macht streven naar het realiseren deze omstandigheden. Volgens hem is er daarom geen andere keuze dan drastische maatregelen te nemen tegen de existentiële bedreiging die het westerse economische en culturele liberale kapitalisme vormt voor de Chinese sociale orde. Deze bedreiging is bijna identiek aan de problemen waarmee de Verenigde Staten worden geconfronteerd.

Rapporten bevestigen dat Xi Jinping de mening van Wang deelt dat de alomtegenwoordige commercialisering van de Chinese samenleving en de daaruit voortvloeiende nieuwe verrijking, officiële corruptie, verlies van waarden, waardigheid en zelfrespect, en morele ondeugden zoals drugs en prostitutie, *'weezinwekkende'* verschijnselen zijn.

President Xi Jinping trekt ten strijde tegen de grote bedrijven in zijn land. Beeld EPA

³ Commodificatie (tot-waar-making, van het Engels *commodity*, verhandelbaar goed) is het proces waarbij steeds meer aspecten van het menselijk handelen en de resultaten daarvan worden uitgedrukt in geldwaarde in plaats van de intrinsieke of inherente waarde. Het begrip werd geïntroduceerd door Karl Marx. (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Commodificatie>)

Het huidige Chinese leiderschap tracht, in navolging van Wangs ideeën, de giftige invloed van het liberale Westen te ondermijnen. Dit komt ook tot uiting in de repressie van seksuele minderheden en de vervanging van de bij jongeren populaire androgyne *boybands* door de idealen van mannelijkheid en nationalisme.

Software en hardware van de samenleving

In 1988 schreef Wang in zijn essay *“De structuur van China’s veranderende politieke cultuur”* dat de Communistische Partij moet erkennen dat cultuur, waarden en normen (de *software* van de samenleving) even belangrijk zijn als de economie en de instituten (de *hardware*). Dit ontketende een ideologische omwenteling binnen het voordien strakke orthodoxe keurslijf van het Chinese Marxisme.

Wang zag hoe China zich onder Deng Xiaoping richtte op deelname aan de wereldeconomie, als een land dat zich ontwikkelde van een *productie-economie* naar een *consumptie-economie*. China zou daardoor zijn spiritualiteit verliezen en een *materieelgeoriënteerde cultuur* worden. Deze ommezwaai van collectivisme naar individualisme beviel Wang niet.

Tegelijkertijd had Wang ook kritiek op de moderne aanpak van de Communistische Partij. Het *socialisme met Chinese karakteristieken* zou China onvreemden van duidelijke culturele richtlijnen. *‘Er zijn geen kernwaarden in de recente structuur van China. Dit kan enkel de maatschappelijke en politieke cohesie ontwrichten’*, waarschuwde Wang.

De strijd om het dominante paradigma

Wang is overtuigd dat consumptiemaatschappijen afsteveneren op een instorting van de vruchtbaarheid van de bevolking en op het centraal plaatsen van het individu, allemaal ten koste van de natie, waardoor de soevereiniteit van de staat onvermijdelijk aangetast wordt.

Met de opkomst van het conservatieve China is het Westen toe aan een diepgaande en rigoureuze introspectie. Dit kan een stap zijn naar een noodzakelijke fundamentele verandering. Het lijkt er echter op dat noch de VS noch de EU over een ideologie als die van Wang beschikken om een in verval rakend beschavingsmodel om te vormen

tot een gezondere en duurzamere vorm. Onvoldoende politieke wil?

Vandaag lijkt het erop dat voor het Westen enkel een ‘alternatief’ geboden wordt door het ‘groene kapitalisme’ en het transhumanisme van de westerse oligarchen, in combinatie met een sociaal classificatiesysteem naar Chinees model.

In geval van een systeemcrisis moet de westerse heersende elite kiezen tussen het verlies van economische macht of het verwerpen van de ‘liberale democratie’. Het ‘nieuwe normaal van het coronatijdperk’ laat zien waarvoor zij heeft gekozen. Het Westen kan het zich niet langer veroorloven het China van Wang Huning te bekritisieren om zijn autoritarisme.

President Xi is duidelijk overtuigd door het betoog van Wang en heeft sinds de Covid-19 crisis actie genomen om *‘de geest van China te redden’*. Kringen rond de Chinese president bevestigen dat hij, net als Wang, een afkeer heeft van de alomtegenwoordige commercialisering van de Chinese maatschappij. De *nouveaux riches* van het land en de corruptie onder lokale overheden zouden leiden tot een verlies van waarden en zelfrespect. Wang is er dus in geslaagd Xi te bewegen tot drastische acties om deze existentiële gevaren voor de Chinese maatschappij aan te pakken en dat kan de reden zijn waarom China recent zo hard optreedt tegen haar succesvolle economische sectoren.

Deze politieke campagne is de belichaming van de overwinning van de ideeën die Wang Huning al meer dan dertig jaar verkondigt in zijn werken. De wereld bevindt zich nu in een perspectief waarin twee supermachten zullen strijden om het dominantie paradigma van hoe een maatschappij er moet uitzien. Wie zal tegen het midden van de eeuw de winnaar zijn? □

Geraadpleegde bronnen

<https://businessam.be/de-architect-van-xi-jinpings-nieuwe-china/>

<https://elementen.news/2021/11/03/wang-hunings-china-en-de-existentele-crisis-van-het-westen/>

<https://www.trouw.nl/buitenland/dit-is-wang-huning-de-fluisteraar-van-president-xi-jinping~bb0c039d/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.binq.com%2F>

America against America

Uit het voorwoord

‘Het fundamentele doel van dit boek is niet om de diverse dimensies, de kleurrijke landschappen en de ingewikkelde bewegingen die het afbeeldt te verkennen, maar om de politieke en sociale management-processen van de Amerikaanse samenleving te verkennen. En hoewel het boek probeert zoveel mogelijk dimensies en onderwerpen te behandelen, blijft zijn analyse consistent met deze thema's. De ontwikkeling en flux van een samenleving is onlosmakelijk verbonden met haar politiek en de manier waarop ze wordt beheerd. Men kan zeggen dat wat voor soort politiek en sociaal management er is, bepaalt voor wat soort sociale ontwikkeling er is. Het is moeilijk om de Verenigde Staten te analyseren en te begrijpen zonder deze logica. Ik wil gewoon een eenvoudige vraag beantwoorden door de verschillende dimensies van de samenleving te ontleden: *‘Waarom is er een Amerika?’* Deze vraag is eenvoudig, maar gaat mijn vermogen ver te boven, en ik besef dit goed.’

Wang Huning, 1991

**BOUW EN COÖRDINATIE
DECEUNINCK SANDRINO**

BCDS bvba | Herstelde-West 11, 8200 Sint-Andries
050/33.88.70 | 0473/58.98.64 | info@bcds.be | www.bcds.be

Professionele hulp aan particulieren
(regio Brugge) bij :

renovaties, keuze materialen,
premie-aanvragen, prijsaanvragen en
onderhandelingen met aannemers,
bemiddeling bij bouwgeschillen
tussen bouwheer-aannemer-
architect, advies vóór aankoop pand
(raming te verwachten kost bij
renovatie, gebreken controleren, ...)
coördinatie renovaties,
zolderinrichtingen, ...

0473/58.98.64 – info@bcds.be

IN EEN WERELD IN VERANDERING,
**HEEFT U VEEL PLANNEN
IN GEDACHTEN....**

WIJ HELPEN U OM ZE TE REALISEREN.

**BNP PARIBAS
FORTIS**

De bank voor een wereld in verandering

BNP Paribas Fortis kantoor Brugge-Sint-Andries | Gistelse Steenweg 538 - 8200 Sint-Andries
+32 50 40 45 80 - brugge-sint-andries@bnpparibasfortis.com

V.U.: Izzy Van Aelst, BNP Paribas Fortis NV, Warandeberg 3, B-1000 Brussel, BTW BE 0403.199.702, RPR Brussel.

Een bewogen jaar

De evolutie van de energiemarkt in 2021

Jan De Vos, voorzitter

Energie speelt een essentiële rol in de samenleving. De energiemarkt functioneert daardoor binnen een complex samenspel van politieke, economische, financiële en maatschappelijke krachten. Het voorbije jaar werd gekenmerkt door een matige economische heropleving, maar ook door inflatoire spanningen en verstoringen van de aanvoerketens, terwijl COVID-19 zijn stempel bleef drukken. Bezorgdheid over de gasbevoorrading jaagde de energieprijzen in de tweede jaarhelft naar een historisch hoog peil. Dit leert het rapport over de evolutie van de energiemarkten in 2021, dat ENGIE in december 2021 publiceerde en dat we hieronder samenvatten.

Foto: courtesy of Engie, Belgium

Algemeen klimaat bepaald door meerdere factoren

De COVID-19 gezondheidscrisis blijft voortwoekeren.

Economie in VS herleeft na aankondiging stimuleringsplan

Stimuleringsplan wakkert ook vrees voor inflatoire druk aan

Wereldwijde groei afgeremd door bevoorradingsproblemen

Algemeen klimaat

In de Covid-19 crisis was alle hoop gesteld op de vaccinatiecampagnes, maar omdat deze langzaam op gang kwamen, volgden nieuwe lockdowns en waren versoepelingen pas in de zomer mogelijk.

De stimuleringsplannen van VS-president Biden zorgden voor hogere groeivoorzichten en met de vaccinatiecampagne trok het herstel in de VS en Europa aan. De Covid Delta-variant zorgde dat de groei tegen het jaareinde weer vertraagde. In China werd de groei verzwakt door de vastgoedcrisis.

Het stimuleringsplan wakkerde in de VS echter ook de vrees voor inflatoire druk aan, maar de verwachting was dat dit tijdelijk zou zijn, zodat renteverhogingen niet nodig waren.

De wereldwijde groei werd in de tweede jaarhelft geremd door druk op de aanvoer van grondstoffen en steenkool, met gevolgen voor de productie.

De aardoliemarkt

De vraag steeg door het economisch herstel in de VS en Europa, maar het aanbod stagneerde, o.m. omdat Saoedi-Arabië de productie beperkte. Het mislukken van de OPEC+ onderhandelingen in juli en de grote schade door de orkaan Ida in de VS in september versterkten dit verder, maar de zwakke vraag in Azië temperde alsnog de prijsstijgingen.

Na drie maanden stagnatie stegen de prijzen opnieuw omdat OPEC+ vasthield aan het in juli

afgesproken productieplan en omdat de vraag naar verwerkte olieproducten steeg. Maar ook omdat in Azië aardolie goedkoper werd dan aardgas voor productie van elektriciteit, zodat het risico op 'fuel switching' daar toenam.

De aardgasmarkt

De gasmarkt beheerste in 2021 de actualiteit, want deze was oorzaak van de evolutie van de andere energieprijzen. De gestegen vraag door de strenge winter en het koude voorjaar zorgde samen met de beperkte aanvoer en de lage voorraden in Europa voor recordprijzen.

Door de bijzonder lage wintertemperaturen in Azië konden de lokale elektriciteitsproducenten agressieve prijzen bieden, waarna de koude lente Europa verplichtte haar voorraden aan te spreken, zonder deze opnieuw te kunnen aanvullen. Ook de hoge steenkool- en CO₂-prijzen zorgden dat de vraag naar gas voor elektriciteitsproductie toenam. Dit alles deed de gasprijzen in april sterk stijgen.

De onzekerheden rond het aanbod hielden het hele jaar aan en veroorzaakten bezorgdheid in Europa, waardoor de prijzen verder de hoogte werden ingejaagd. Vooreerst trok Azië door de strenge winter agressief LNG-vrachten aan, ten nadele van Europa, waar de voorraden reeds historisch laag waren. Ook de gasaanvoer uit Rusland via pijpleidingen zorgde voor onrust. Uitspraken van Poetin, zoals toen Rusland zijn

De aardolieprijzen stijgen door het onevenwicht tussen vraag en aanbod

Stijgende vraag en stagnerend aanbod wegen op de prijzen

Saoedi-Arabië voert productiebeperkingen door

Mislukt OPEC+ akkoord en orkaan Ida beperken het aanbod

voorraden aanvulde na de strenge winter of toen het weigerde de transportcapaciteit via Oekraïne te verhogen, hadden sterke invloed op de prijzen. Verder bleef de onzekerheid over de ingebruikname van de Nord Stream 2 pijpleiding aanhouden.

Toen bleek dat, door het hoge verbruik en de geringe aanvoer via LNG-schepen en pijpleidingen, het niet mogelijk was de Europese voorraden zoals gebruikelijk aan te vullen, bereikten de gasprijzen in september op de Europese markt recordprijzen. Tot de daling van de steenkoolprijzen en de aankondiging door Poetin van een groter Russisch aanbod de markten weer tot rust brachten. Maar het evenwicht bleef broos en tegen het jaareinde werden opnieuw prijsstijgingen waargenomen.

Foto ENTSG TP 02-02-2022

De steenkoolmarkt

In China kon het aanbod van steenkool de stijgende vraag niet bijhouden, zodat de prijzen stegen. De hogere vraag naar steenkool in China werd veroorzaakt door het stijgende elektriciteitsverbruik ingevolge de post-Covid herneming van de economische activiteit, terwijl het aanbod beperkt bleef door de ontoereikende binnenlandse productie, door een verminderde aanvoer ingevolge conflicten met Australië en door de hogere kosten van de nieuwe aanvoerroutes.

In juni en juli bereikten de steenkoolvoorraden in China een dieptepunt, met noodgedwongen stroomonderbrekingen tot gevolg. De vrees voor tekorten stuwde daarop wereldwijd de prijzen omhoog. De krachten die binnen China speelden, werden dus wereldwijd gevoeld.

De CO₂ markt

De prijs van de Europese CO₂-emissiecertificaten bleef het hele jaar stijgen door een aanhoudend tekort aan certificaten, het koude weer en het hoge verbruik van aardgas en steenkool – de grootste CO₂-bronnen – voor de productie van elektriciteit. De speculatieve aankopen, de financiële markten en *last-minute*

compliance aankopen speelden daar een rol in.

De hoge gasprijs maakt de elektriciteitsproductie in steenkoolcentrales goedkoper dan in gascentrales. De daardoor hogere CO₂-uitstoot doet de vraag naar emissiecertificaten en dus hun prijs stijgen, terwijl bovendien de onzekerheid over de aanvoer van Russisch aardgas de vraag naar steenkool vergroot.

De elektriciteitsmarkt

De hoge elektriciteitsprijzen waren vooral te wijten aan de prijsstijgingen van het aardgas en van de CO₂-emissierechten en werden versterkt door het voorspelde koude weer. De hoge productie van hernieuwbare energie in februari en maart en de hoge beschikbaarheid van de kerncentrales deden de prijsstijgingen gelukkig deels teniet.

Vanaf april dreven een aantal factoren de prijs verder op: het koude weer in april in Noordwest-Europa, de lage beschikbaarheid van kernenergie in Frankrijk, de verder stijgende prijs van aardgas en CO₂-emissiecertificaten en de stijgende steenkoolprijzen ingevolge de toenemende Chinese vraag. Dit laatste woog vooral op de Duitse en daardoor ook op de Belgische elektriciteitsprijs.

Door de lage windenergieproductie wogen de prijsstijgingen van aardgas en CO₂-emissies in juli verder door, maar de hoge beschikbaarheid van de kerncentrales in België dempte dit deels.

De elektriciteitsprijs bleef de rest van het jaar zeer volatiel door de verder stijgende gasprijzen, bezorgdheid over de gasvoorziening tijdens de winter en de aankondiging van Poetin dat de Russische gasleveringen vanaf november zouden stijgen.

Vooruitzichten voor 2022

Covid-19 bleef ook in 2021 invloed uitoefenen op de energiemarkten. Vraag is wat er in 2022 zal gebeuren.

Naar verwachting zullen de energieprijzen verder stijgen. Vooreerst moeten de Europese aardgasvoorraden terug op niveau gebracht worden en dit zal pas tegen de zomer mogelijk zijn. De aanvoer van LNG zal daarbij bepalend zijn. De prijs van aardolie en CO₂ zal na 2022 vermoedelijk verder stijgen, terwijl die van elektriciteit en aardgas kan dalen op voorwaarde dat de aardgasvoorraden in 2022 weer op peil gebracht worden, maar gezien de algemene toestand in Europa zullen ze waarschijnlijk op een hoog niveau blijven. Tot slot zal de kernuitstap in Duitsland en in België de hoge elektriciteitsprijzen ondersteunen en de CO₂ prijs verder doen stijgen. □

De aardgasprijzen bepalen de prijzevolutie op de energiemarkten

Hoge vraag naar aardgas in Azië bemoeilijkt de aanvulling van de Europese gasvoorraden

Voortdurende bezorgdheid over de beschikbaarheid van aardgas doet de prijzen stijgen

China doet steenkoolprijzen internationaal stijgen

Hogere vraag en onvoldoende interne productie in China doet prijzen internationaal stijgen.

De elektriciteitsprijzen naar hoger niveau

Prijsstijging van aardgas en CO₂-emissierechten jaagt elektriciteitsprijzen omhoog

Lage beschikbaarheid Franse kerncentrales en stijgende steenkoolprijzen versterken prijsstijgingen

Electriciteitsprijs blijft volatiel door verder stijgende gasprijzen en beleid van Russische president Poetin

Bronvermelding

'De energiemarkt in 2021'

door Stéphane Piroette, Cédric Van Caillie, Liesbeth Verscheure en Jürgen Sanders

Gepubliceerd door ENGIE op 14 december 2021 in Energy Market News
Geraadpleegd en met toestemming van ENGIE in eigen bewerking overgenomen.

De volledige originele versie downloaden via <https://bit.ly/3JchQd7>

Volg ENGIE via LinkedIn Energy Market (99+) ENGIE - Energy Market: Overview | LinkedIn

Of schrijf u in op Newsletter Energy Market News

<https://news.engie.be/ondernemingen-energymarketnews>

Herstel na de Covid-19 crisis bedreigd door onzekerheid ?

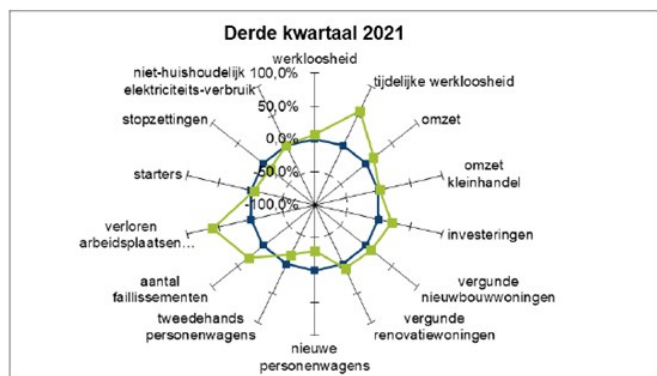
De sociaaleconomische conjunctuur in West-Vlaanderen

Jan De Vos, voorzitter

Ook ditmaal besteden we aandacht aan de sociaaleconomische toestand in onze provincie. De driemaandelijkse conjunctuurnota van januari 2022 van de Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij West-Vlaanderen bevestigt een verder economisch herstel na de Covid-19 crisis, maar tegelijk wijst de conjunctuurbarometer sedert vorige zomer op een dalend vertrouwen in de toekomst. Hierna publiceren we met toestemming van de Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij West-Vlaanderen een samenvatting van de nota..

Conjunctuurindicatoren evolueerden gunstig

Hiernavolgend radardiagram (*) geeft een beeld van de *evolutie op jaarbasis* van de arbeidsmarkt en het consumenten- en producentenvertrouwen.

Bron: VDAB, FOD Economie (Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie), FEBIAC, NBB, FLUVIUS
Verwerking: POM West-Vlaanderen.

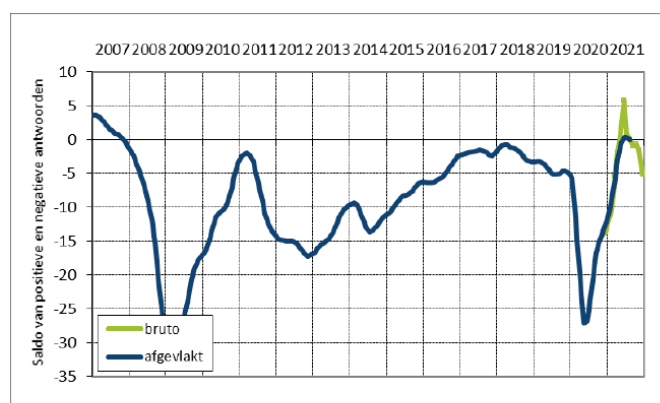
In het derde kwartaal van 2021 evolueerden slechts vier indicatoren ongunstig ten opzichte van dezelfde periode in 2020: de *verkoop van nieuwe en tweedehands personenwagens* en het *aantal startende en stopgezette ondernemingen*.

De indicatoren voor de arbeidsmarkt en het producentenvertrouwen evolueerden in datzelfde kwartaal gunstig met een uitgesproken daling van de *tijdelijke werkloosheid*, het *aantal verloren arbeidsplaatsen* en het *aantal faillissementen*. De *omzet in de bedrijven en de kleinhandel* steeg verder, alsook de *bedrijfsinvesteringen* en de *vergunningen voor nieuwbouw en renovatie van woningen*.

Conjunctuurbarometer daalt sedert de zomer

De Covid-19 gezondheidscrisis leidde in 2020 tot een scherpe terugval van de economische activiteiten, maar vanaf begin 2021 wezen verschillende conjunctuurindicatoren op een heropleving en geleidelijke terugkeer naar de pre-corona situatie. Deze gunstige evolutie werd in de zomer 2021 afgebroken als in de industrie, de ruwbouw en de dienstverlening aan bedrijven het vertrouwen in de toekomst daalde.

De bouwsector kent grote tekorten aan arbeidskrachten, in combinatie met tekorten en sterke prijsstijgingen voor grondstoffen en materiaal. Verder zijn ook minder gunstige vraagvooruitzichten en het onzekere klimaat rond de energieprijzen en de inflatoire druk daar vermoedelijk niet vreemd aan. In de handel kwam pas in november een einde aan de opwaartse herstelbeweging.

Bron: NBB, Verwerking: POM West-Vlaanderen.

De *brutowaarden van de synthetische conjunctuurcurve* voor West-Vlaanderen (groene lijn in de grafiek hierboven) evolueerden inderdaad positief vanaf april 2020, maar in juli 2021 vertoonden ze een scherpe daling die zich tot het jaareinde doorzette. De *afgevlakte curve* (blauwe lijn) die sedert december 2019 neerwaarts was gericht, bereikte een dieptepunt in mei 2020 en evolueerde daarna opwaarts. In juli 2021 is ook daar de ommekeer te zien en er wordt verwacht dat deze negatieve trend zich verder zal doorzetten.

Besluit

In het derde kwartaal 2021 evolueerden de conjunctuurindicatoren gunstig in vergelijking met een jaar voordien. De economie in onze provincie veert dus verder op na de coronacrisis. De synthetische conjunctuurcurves wijzen sedert vorige zomer wel op een dalend vertrouwen voor de toekomst in verschillende sectoren. □

De volledige conjunctuurnota van de POM voor januari 2022 kan geraadpleegd worden via <http://www.pomwvl.be/conjunctuurnota>

(*) In het radardiagram worden de verschillende indicatoren voorgesteld in een stelsel van 14 assen waarop de procentuele stijging of daling van de indicatoren wordt weergegeven. De blauwe veelhoek stelt de nulwaarde voor. Een gunstige evolutie wordt weergegeven buiten de veelhoek en een ongunstige erinnen. De effectieve waarden voor elke indicator worden met elkaar verbonden door de groene veelhoek.

Vredeskwesties

voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog

François Crepain, past voorzitter

DEEL 10 – Vredesgedachte, quo vadis?

Inleiding

In de vorige drie afleveringen zijn we lang blijven stilstaan bij de Haldane -Bethmann onderhandelingen van Berlijn in februari 1912. Al was het toen bereikte akkoord zeker geen zalmakend middel om de vrede te redden, het zou zeker de moeite waard geweest zijn om het een kans te geven. Wij kwamen tenslotte tot de conclusie dat het al of niet lukken ervan neerkwam op de vraag naar de beleidmakers 'Was het een kwestie van willen en niet kunnen of van kunnen en niet willen?' Het antwoord blijft men schuldig, maar bijna zeker is dat het nog lang ter discussie zal staan bij historici, vaklui, specialisten en analisten allerhande, maar ook een boeiend studieonderwerp voor promovendi zal vormen. Wij zijn blijven stilstaan, maar de geschiedenis niet, die liep verder door. Hoe verliep het met de vredesgedachte na die mislukte poging?

Na de poging van Haldane en Bethmann in 1912 is het zoeken naar nieuwe vredesinitiatieven. We herinneren ons de missie van de *Peace Commission*, een initiatief van het *Carnegie Endowment for International Peace* (zie deel 5) in het door de oorlog verwoeste Balkangebied in augustus 1913. Die concludeerde dat de grote mogendheden duidelijk niet geneigd zijn oorlog te voeren... en dat elk land bovenal vrede wenst. Maar het blijft bij wensen. We herinneren ons nog de karikatuur van Louis Raemaekers 'De Vrede in de kast gestopt door de belijders van de wapenwedloop'. (Zie deel 4). Het wordt wat bijeenprokkelen van acties en voorstellen om de vrede te bevorderen, maar veel gaan we niet vinden. Integendeel...

'Naval Holiday' in Londen bij neef Georgie of ontspanning bij neef Nicky in Moskou?

Kort na de mislukking van de Haldane-Bethmann gesprekken stelt Winston Churchill, tot driemaal toe, aan Duitsland voor een *Naval Holiday* in hun vlootprogramma in te lassen. 'Laat ons in 1913 de scheepshamer voor één jaar rusten'. Maar zoals al in deel 8/1 vermeld, blijft Berlijn doof, want daar gold de regel: 'eerst een entente en dan de détente'. Of anders gezegd, eerst een politiek akkoord en dan de wapenbeheersing. Maar in 1913 schuift toch, tegen alle verwachtingen in, plots admiraal Tirpitz het idee van een stilzwijgende, welwillende stop in de scheepsbouw naar voren. Maar ook dit voorstel valt niet in goede aarde. Ditmaal in Londen, want aan de Theems wordt gevreesd dat de aldus vrijgekomen miljoenen *Reichsmarken* integraal zullen besteed worden om het landleger te versterken, en dit zou volgens Londen het evenwicht in West-Europa kunnen verstoren.

De toenaderingspoging naar Groot-Brittannië in 1912 is niet gelukt, maar de keizer had ondertussen ook stappen gezet richting tsaar Nicolaas II, zijn andere neef. In vorige deel 7/2 werd dit reeds aangehaald met de bijeenkomst van beide keizers in Potsdam in 1910-1911 en hun daaropvolgende ontmoeting in de zomer van 1912 in Baldiskiport. Deze laatste eindigde met een alles- en nietszeggende verklaring over de intentie om te blijven ijveren voor een verzoening. Maar ook de voor Duitsland O! zo belangrijke spoorwegverbinding Berlijn-Bagdad en het belang van de omliggende petroleumvelden kwam terug ten berde. Volgens ooggetuigen was het tot vervelens toe dat Wilhelm zijn neef en de vergezellende excellenties daarover voortdurend lastig viel. Die spoorlijn toch!

De internationale spoorverbindingen Een nieuw spanningsveld

Voor de rest heeft men de indruk dat de vredegedachte eerder sluimert, terwijl er integendeel een nieuw spanningsveld gecreëerd wordt. Naast de verschillende broeihaarden in Europa en de oplopende Duits-Engelse maritieme rivaliteit wordt er een embryo voor een nieuw antagonisme gekweekt, dat oorspronkelijk een meer specifiek economisch-financiële ondertoon heeft.

Het spoortraject Berlijn-Bagdad werd reeds in een vorige artikel vluchtig aangesneden, maar het is wel belangrijk er wat dieper op in te gaan. Dit project zal immers een grote invloed hebben op de gebeurtenissen van augustus 1914. De ongelooflijke uitbreiding van de handel en industrie rond de eeuwwisseling was in grote mate te danken aan de zeer snelle ontwikkeling van het spoorverkeer, zowel van personen als van goederen. Een spoorlijn had ook het voordeel verafgelegen streken te verbinden en politiek te verenigen, betere en snellere toelevering van goederen te verzorgen, nieuwe markten aan te boren en militaire perspectieven te bieden. Een ander, maar zeker niet te versmaden aspect was de bloei van de industriële en economische activiteiten langs de lijnen zelf. Het logisch gevolg is natuurlijk dat het spoor meer en meer de aandacht trekt van zaakvoerders, investeerders, financiers en 'last but not least' van de militaire overheden. Deze

toegenomen belangstelling is van dien aard dat, wanneer nog maar een voorstudie of een plan voor de aanleg van een nieuwe internationale spoorlijn door een natie wordt aangekondigd, er bij andere mogendheden wantrouwen, vijandigheid en jaloersheid worden opgewekt. Het is dus niet te verwonderen dat in die periode veel hevige politieke twisten ontstonden, waarvan spoorlijnconflicten aan de oorsprong lagen. Het Engels Kaapstad-Kairo project, het Frans Oost-West Afrika project, de Russische Trans-Siberian Railway, het Mantsjoerije spoorwegnet en nog andere, zijn daar sprekende voorbeelden van. Graag willen we ook meegeven dat ook de Belgische ingenieur en bankierszoon Georges Nagelmackers, stichter van de 'Compagnie Internationale des Wagons-Lits', al zijn relaties moest aanspreken en de nodige diplomatie moest aanwenden om zijn project 'Orient Express' (*) voor de bouw van een spoorlijn die Parijs met Constantinopel zou verbinden, in 1883 te verwezenlijken.

Georges Nagelmackers
nl.wikipedia.org

Zo zal ook het Duitse project voor een spoorlijn van Berlijn naar Bagdad geen uitzondering op die regel vormen en zal het in de loop der tijd op tegenkanting en hevig verzet van Rusland, Engeland en Frankrijk stuiten, om tenslotte uit te groeien tot een internationaal dispuut dat pas na het Verdrag van Versailles in 1919 een finale regeling krijgt. Maar nu terug naar het ontstaan van het ontwerp.

Société du Chemin de Fer Ottoman d'Anatolie – Die Anatolische Eisenbahn

Het zou ons helaas veel te ver leiden om een gedetailleerd historisch overzicht te schetsen van dit prachtig stukje spoorinfrastructuur, dat pas sedert enkele tientallen jaren weer volop door de historiografie in de kijker wordt gezet, maar toch kunnen we niet nalaten de lezer het essentiële van deze epische episode uit de spoorweggeschiedenis te schetsen. Vooral omdat, in onze speurtocht naar vredesinitiatieven, die spoorverbinding aantoont dat de vijandige protagonisten toch tot een verzoenend compromis bereid zijn. Alhoewel niet zaligmakend, kon dit vergelijk misschien een start zijn voor verdere ontspanning van de verhitte internationale atmosfeer, het reeds vroeger besproken 'mutual confidence building' principe in acht nemend. Zie vorig deel 9. Maar dit zien we later.

Het is de Ottomaanse Sultan Abdulazir die de noodzaak van een spoornet in het Anatolisch deel van zijn rijk inziet. Er wordt o.a. een spoorlijn van ongeveer 80 km aangelegd tussen Constantinopel en de haven Izmit aan de Zee van Marmara. Een verdere uitbreiding naar Ankara, voorzien in 1880, gaat om financiële redenen echter niet door. Een Britse maatschappij had al rond 1860 in Zuidwest Anatolië, voor-

(*) Deze fameuze treinverbinding werd wereldberoemd door de politieroman van Agatha Christie 'Murder on the Orient Express' (1934) die ook meermaals werd verfilmd.

namelijk rond de haven van Izmir, sporen voor de Izmir-Aydin Railway aangelegd om voornamelijk fruit en groenten aan te voeren. Het echte werk begint pas met de 'Société du Chemin de Fer Ottoman d'Anatolie' (CFOA), opgericht in 1871 door de Deutsche Bank, onder leiding van Georg Siemens, die een stuk Britse spoorlijn overneemt en verder tot in Konya in Zuid-Anatolië uitbreidt. De Britten zien geen enkele reden om dit initiatief te dwarsbomen en juichen het zelfs toe. De Russen en de Fransen staan er afwijzend tegenover. De *London Times*, in zijn editie van 30 november 1889 schrijft: 'There is no power into whose hands Englishmen would more gladly see the enterprise fall than Germany's.', terwijl wat verder, de auteur de verwijten naar de Russen en de Fransen niet spaart. ⁽¹⁸⁴⁾ De concessie die de Ottomaanse overheid verleende aan de maatschappij voorzag de mogelijkheid om het spoor verder uit te bouwen tot Bagdad. Dit laat evenwel door technische en financiële problemen op zich wachten en de Ottomaanse overheid wordt wat ongeduldig.

Baghdad Railway Company – Die Bagdadbahn.

Het feit dat de Turkse overwinning in de Grieks-Turkse oorlog van 1896 grotendeels te danken was aan het troepentransport langs de Anatolische spoorweg, is wel belangrijk om te vermelden. Door die overwinning zijn de Turkse autoriteiten in de 'Sublime Porte'(**) immers overtuigd van het belang van dergelijke 'ijzerwegen' zodat zij met zekere spoed naar een nieuwe ondernemer/financier zoeken voor de verdere uitbreiding van de spoorlijn.

La Porte Sublime (fr.wikipedia.org)

Meerdere kandidaten bieden zich aan, maar vallen bij de Turken één voor één uit de boot. De Russische kandidaat omdat Rusland te begierig naar Constantinopel en de Zeestraten kijkt; de Britten die hun interesse verlegd hebben door de Boerenoorlog in Zuid-Afrika zijn minder interessant voor de Turkse overheid en de Fransen tenslotte, die met achterdocht worden bekeken omdat ze Tunesië hebben afgepakt in 1883 en omdat er een heilige schrik is voor de import van de verlichte ideeën van de Franse revolutie.

In november 1899 besluit men, na het bezoek van de Duitse keizer aan Constantinopel, de definitieve concessie voor de verlenging tot Bagdad aan een Duitse maatschappij toe te kennen. Die richt de *Baghdad Railway Company* op. Deze nieuwe maatschappij werkte het plan uit om Constantinopel via Angora (het latere Ankara), Adana, Aleppo en Mosul met Bagdad te verbinden. Een mogelijke verdere uitbreiding tot Basra en de Perzische Golf werd ook in dit plan voorzien. In totaal een afstand van 1000 mijl. Zeer belangrijk is te benadrukken dat die con-

cessie ook vermeldt dat de Duitse maatschappij de vergunning heeft om irrigatiewerken en boringen uit te voeren, havens te bouwen en industrieën langs de lijn in een strook van 20 km langs beide zijden van het spoor op te zetten.

Sultan Mehmed en Wilhelm II in Constantinopel

Men beseftte in Berlijn zeer goed dat de Deutsche Bank dit project niet alléén aankon en dat Franse en Engelse financiering noodzakelijk was. De Duitse Keizer gaat in 1899 persoonlijk zijn tante koningin Victoria opzoeken om haar invloed bij de Londense banken in te roepen ten voordele van hun participatie. De Britse eerste minister Arthur Balfour is meteen akkoord, maar zal dit moeten intrekken na heftig verzet in het Lagerhuis en een losgelaten Britse pers die plots vreest voor de mogelijke nefaste invloed op de Britse economische belangen in de regio. De klap op de vuurpijl komt wanneer er sprake is van een eventuele Duitse haven aan de Perzische Golf. In Parijs is men uiteraard misnoegd en wordt er koel gereageerd. De Russen zijn ook niet opgezet met de geplande lijn die door Armenië zou lopen. Dit stuk van het spoor door dit Angoragebied is blijkbaar te dicht bij hun grens en te gevaarlijk in tijden van spanning tussen beide naties. Dit euvel kan opgelost worden door de lijn meer naar het zuiden te verleggen. Weliswaar door een bergachtig gebied, wat de aanleg met ettelijke tunnels uiteraard moeilijker en duurder maakt. Ondanks die aanpassing komt er nog steeds Russisch verzet, omdat men in Moskou een economische wedijver met hun eigen geplande spoorlijnen in Perzië vreest. Maar dit zal tijdens het Russisch-Duits overleg in Potsdam in 1910-1911 weggevoerd worden (zie deel 7/2).

De technische problemen vinden blijkbaar wel een oplossing, maar wat erger is, de verhoopde financiering door Parijs en Londen blijft door de

(**) 'Sublime Porte' is een vertaling van de Turkse naam die gegeven werd aan de poort in Constantinopel die toegang gaf tot de belangrijke Ottomaanse ministeriële gebouwen

binnenlandse weigerachtige politieke druk uit. Ten einde raad wordt de aanleg gefinancierd met de uitgifte van Turkse aandelen.

De Berlijn-Bagdad Spoorlijn en het Brits protectoraat Koeweit

Wanneer duidelijk wordt dat Duitsland van plan is de lijn in Europa tot in Berlijn door te trekken, komt het spel op de diplomatieke wagen (of op de spoorwegwagon!) en schiet het Europees establishment in gang! Een Duitse haven aan de Perzische golf? Strategisch zeker niet ideaal, want de hegemonie van de Britse *Royal Navy* op zee komt in het gedrang. Daar had de Britse diplomatie reeds in 1899 een voorlopig, weliswaar niet rechtmatig, stokje voor gestoken door met een geheim akkoord het gebied Koeweit, waar Sjeik Mubarak Al-Salah met een zekere administratieve autonomie regeerde, het statuut van Brits protectoraat te verlenen. De Sultan, die weigert deze provincie los te laten, zal onder militaire druk (aanwezigheid van Britse oorlogsschepen voor de kust) wat later uiteindelijk de afscheiding van Koeweit moeten aanvaarden. Met andere woorden, Groot-Brittannië neemt nu officieel

het buitenlands beleid van Koeweit over, stelt zich enigszins garant voor de veiligheid, maar legt voorwaarden op zoals het exclusief exploitatierecht van de bodemrijksdommen en het recht op handel drijven. Geen grondgebied mag nog aan een andere natie verkocht of verhuurd worden. Dus kan daar geen haven, noch enige nijverheid of handel komen zonder een Brits finaal akkoord. Het beoogde doel, namelijk de officiële weigering van de Sjeik voor een spoorlijn door Koeweit, komt er in 1900. Dit betekent voor de spoor-maatschappij dat de spoorlijn zal moeten eindigen in

Basra, een honderd kilometer van de kust. De *Secretary of Foreign Affairs* Lord Lansdowne verklaart in 1903 dat een Duitse marinebasis aan de Perzische golf een zeer ernstige bedreiging voor de Britse belangen o.a. in India en Egypte zou betekenen en dat hij er zich met alle middelen zal tegen verzetten. De Britten zagen die haven als een bedreiging voor hun koloniale levensader naar India en als een aanvalsbasis voor een Turkse invasie van Egypte.⁽¹⁸⁵⁾

Om de ernst van de situatie te schetsen halen we de woorden van de Britse auteur Morris Jastrow uit 1917 aan: *'It was felt in England that if, as Napoleon is said to have remarked, Antwerp in the hands of a great continental power was a pistol leveled at the English coast, Baghdad and the Persian Gulf in the hands of Germany would be a 42-centimetre gun pointed at India.'*⁽¹⁸⁶⁾

En met reden! In geval van oorlog zou die diepzeehaven zeker een ideale uitvalsbasis zijn voor onderzeeërs in de Indische oceaan. Naast het militaire aspect wordt in Londen ook gedacht aan het Duits

economisch voordeel dat die haven zou bieden, want ze biedt een gemakkelijkere en kortere toegang tot de Duitse kolonies aan de Oostkust van Afrika, met name Rwanda, Burundi en ook Tanzania meer inlands. De economisch-financiële rivaliteit is onderhuids overal te voelen!

Met het oprichten van het protectoraat hoeft men zich in Londen over die havenkwestie niet langer de kop te breken, maar wat met de andere netelige kwesties? Een dergelijk spoorproject volledig in handen van een Duitse maatschappij, een Duitse dominantie in het Midden-Oosten? Waar zijn de Britse economische belangen? En wat met de nieuw ontdekte olierijkdom in dat gebied? De internationale financiers hebben hun aandeel niet in die komende schatten, dat nieuwe zwarte goud! Dit kan en mag toch niet!

Het zwarte goud

In een vorige aflevering werd gewezen op het grote belang van petroleum in de scheepvaart. De in 1883 uitgevonden benzinemotor en tien jaar later de dieselmotor doen hun intrede in de scheepvaart en natuurlijk ook in de Royal Navy. Scheepsingenieurs tonen aan dat scheepsmotoren kunnen draaien op zware olie en dat deze brandstof een veel grotere energiedensiteit heeft. Dit biedt het voordeel veel grotere afstanden op zee te kunnen afleggen, bovendien nog aan hogere snelheden. Terloops werd ook in dit artikel aangehaald dat admiraal John 'Jack' Fisher zijn voorkeur voor het gebruik van 'fuel' in de Navy met zeer veel enthousiasme verkondigde en daardoor niet voor niets bij de Marine de spotnaam 'oilmaniac' kreeg. Wanneer hij *First Sea Lord* wordt en Churchill als *First Lord of the Admiralty* ook gewonnen is voor het gebruik van deze nieuwe brandstof, wordt spoed gezet achter de omvorming van de scheepsmotoren en de invoering daarvan. De HMS Dreadnought, die in 1906 te water werd gelaten, had al met 'fuel' aangedreven stoomturbines en bereikte een snelheid van 21 knopen. Het opkomend economisch en financieel belang van deze brandstof staat niet meer buiten kijf, en wordt het zwarte goud.

Anglo-Persian Oil Company

Reeds voor onze jaartelling borrelde zwarte smurrie uit de bodem in het Midden-Oosten. Die werd hoofdzakelijk gebruikt om vuur te stoken, een olielamp brandende te houden of om eventueel de wegen te verharderen. Het wordt wel geheel anders bekeken wanneer dit akelig zwart gedoe in de VS vanaf 1886 uit de aarde opgepompt wordt en geraffineerd wordt tot benzine. De brandstof die meer en meer zijn weg vindt in allerlei toepassingen en een steeds stijgende economische en strategische waarde krijgt.

In 1901 verkrijgt de Brit William Knox d'Arcy van de Perzische Sjah een concessie om in een groot deel van zijn rijk aardolie op te sporen. Het is in 1908 dat hij, met wat geluk, bij Hasjedssoleiman op één van de grootste olievelden stoot en er de eerste olie kan aanboren. De Londense financiële wereld ziet onmiddellijk het enorme economische potentieel van deze vondst en in 1909 wordt de *Anglo Persian Oil Company* – het latere British Petroleum BP – opgericht om de opgepompte olie te commercialiseren door deze ter plekke te raffineren in Abadan en vervolgens te transporteren naar de haven Mahshahr aan de Perzische Golf.

Sjeik Mubarak al Sabah

De petroleumvelden in Mesopotamië en het economisch imperialisme

Ook in Mesopotamië wordt naar olie geboord, want iedereen is geïnteresseerd. Buitenlandse geologen worden naar de gebieden gezonden om er, onder het mom van archeologisch onderzoek, de bodem te verkennen. Een Duits rapport van 1901 bericht dat het gebied tussen Eufrat en Tigris rijk is aan chroom, antimonium, lood en zink, maar ook steenkool bevat en natuurlijk een enorm groot olieveld. Het wordt klaar en duidelijk: een olieveld wordt een spanningsveld!

Admiraal John 'Jack' Fisher
nl.wikipedia.org

De velden van Mosul en Kirkuk in het Ottomaanse Rijk zijn zeer olierijk. Hier zijn, in tegenstelling tot het monopolie van één Britse maatschappij in Perzië, tussen 1900 en 1912 meerdere kandidaten om een concessie te kopen.

Het lukt een Brits-Nederlands-Duits consortium, weliswaar in tamelijk duistere omstandigheden, de *Turkish Petroleum Company* op te richten, die de velden in de provincies van Bagdad en Mosul zal ontginnen. Maar dit zijn wel gebieden waar het Berlijn-Bagdad spoorlijn tracé gepland is en waar door de conventie van 1903 de Duitsers de minerale rechten reeds hadden verkregen. Dus ontstaan er spanningen rond de economisch-financiële belangen, die oplopen wanneer in 1912 de Britse *Royal Commission*, na onderzoek van de problematiek van de Britse oliebevoorrading voor de vloot, in 1912 tot volgende aanbeveling komt *'We must become the owners or at any rate the controllers at the source of at least a proportion of the oil which we require'*. Dit ruikt naar hegemonie en alleenheerschappij en is de voorbode voor ernstige diplomatieke moeilijkheden.

Grensgeschillen en de Turkish Petroleum Company

Het belang en de stijgende internationale interesse voor de gebieden moesten leiden tot grensgeschillen. Omdat de olievelden dicht bijeen liggen, wordt in 1913 een *Perso-Turkish Frontier Commission* opgericht om uit te maken tot wie de verschillende velden behoren.

Wanneer de *Turkish Petroleum Company* onderhandelingen voor een verdere concessie met de Turkse regering aanvat, komt er diplomatieke druk op deze laatste vanuit Londen *'H.M. Government rely on the Ottoman Government to make without delay arrangements in regard to the oil wells of Mesopotamia which will ensure British control and meet with their approval in matters of detail.'*⁽¹⁸⁷⁾ De politieke druk is er omdat de Britten in die internationale maatschappij geen grote aandeelhouders zijn. Om dit te verhelpen zal Winston Churchill, juist voor het uitbreken van de oorlog, het Lager Huis overtuigen om een overname van 51% van de aandelen te financieren voor een bedrag van 2 miljoen pond, zodat de Britse staat een meerderheidsaandeelhouder wordt.

De zieke man van Europa

Reeds rond het einde van de negentiende eeuw zit het Ottomaanse Rijk financieel aan de grond en wordt het niet voor niets de 'zieke man van Europa' genoemd. Om de budgettaire toestand onder controle te houden wordt in 1881 de *'Ottoman Public Debt Administration'* (OPDA) opgericht, om het financiële en uiteraard het economische beheer van de staat over te nemen. Die zal de inkomsten centraliseren en een begin maken met de afbetaling van de talrijke schulden. Er komt terug vertrouwen en nieuwe Europese investeerders bieden zich aan. Maar weer rijzen de uitgaven de pan uit en wordt het rijk vanwege de vele schulden meer en meer door de Europese mogendheden gehypothekeerd. Met het gevolg dat deze OPDA, voornamelijk de belangen van de buitenlandse schuldeisers (investeerders en banken) zal behartigen. Zo gaan Engelsen en voornamelijk Fransen de meerderheid vertegenwoordigen in het bestuur van de OPDA, die ze zullen controleren en naar hun hand zetten. De doodzieke, met schulden beladen man is volledig afhankelijk van de financiële en economische Europese beleidsmakers. Hij is de speelbal in de belangenwereld van de *'haute finance'* geworden, waardoor meteen de aan te leggen spoorlijn met de olievelden in de nabijheid een zeer explosieve cocktail wordt, die meer en meer in een internationaal gevaarlijk hoogspanningsveld terechtkomt.

Steeds meer Britse oppositie – zelfs oorlog indien nodig.

Niet alleen de geplande verbinding naar Berlijn schept beroering, maar ook de mogelijke nefaste gevolgen van die spoorlijn voor de economische belangen en zeker ook zijn strategische impact in de regio van de Britse invloedssfeer, doen wenkbrauwen fronsen.

Het wordt 'halte là' blazen voor de Britten! Het probleem van de haven is opgelost, maar wat met de rijke olievelden in Duitse handen? Een belangrijke economische ader voor de Duitse industrie! De Britse monopoliepositie in het Midden-Oosten en de Indische Oceaan is bedreigd, Brits-Indië en de Britse *'core business'* zijn in gevaar! Stop! *The Balance of Power is in danger!* De Britse toevoer van petroleum voor de Navy is niet meer verzekerd! De belangrijke scheepsroutes met o.a. het Suezkanaal en de transportmonopolies, voornamelijk onder Britse controle, verliezen aan waarde! Een Duitse geopolitieke penetratie in het Midden oosten? Een spoorlijn die buiten het bereik ligt van de kanonnen van de Royal Navy?

De Bagdadlijn anno 1900

In het Lager Huis verklaart Edward Grey, zich bewust van wat op het spel staat, dat Groot-Brittannië zijn leidersplaats in de wereld niet zal afstaan, zelfs ten koste van een oorlog indien nodig.

Oliebronnen in Groot-Brittannië zijn er niet, en olie die zo belangrijk is zowel economisch als militair-strategisch, verklaart het Britse politiek oliestandpunt dat kort kan samengevat worden: *'Britain should be in the position of political influence or control in the territories where oil was known or thought likely to exist, and other Powers should be excluded as far as possible from these areas.'* ⁽¹⁸⁸⁾

Dus moeten andere mogendheden zo ver mogelijk van deze gebieden weggehouden worden. Klaar en duidelijk worden geen buitenstaanders gewenst en dus de spoorlijn door die petroleumvelden zeker ook niet. Het feit dat die spoorlijn door die regio gepland is, mag gezien worden als zeker geen positief argument om de aanleg ervan te promoten! Dit ruikt naar economisch imperialisme!

Om die lastige concurrent de pas af te snijden, wordt o.a. het verhandelen van de Bagdad Railway aandelen op de beurzen van Londen en Parijs verboden.

De internationalisering van de spoorlijn – weer een obstructie

De Deutsche Bank wil de financiering van de spoorlijn totaal open gooien en aast voornamelijk op Britse participatie. Met die poging tot internationalisering breekt opnieuw een storm los in de Britse pers. Hoewel de vermaarde en zeer gewaardeerde journalist Edward Dacey de voordelen van een Engels-Duitse samenwerking bepleit en de economische positieve impact van de spoorlijn voor het Ottomaanse Rijk in de kijker zet, zal de reactie in andere *'editorials'* niet min zijn. Deze harde tegenkanting was o.a. georkestreerd door de Britse *Lynch Company* die een exploitatievergunning voor het scheepsverkeer op de Eufraat in monopolie had. Met andere woorden, de oude Britse scheepvaartroutes en transportmonopolies in de regio zullen aan belang verliezen. Eens te meer komt het oeroude ongeschreven grondbeginsel naar voren dat de economische belangen de buitenlandse politiek dicteren. Dit was ongetwijfeld het geval voor de oliemaatschappijen die in feite een verlengstuk van het Brits Ministerie van Buitenlandse Zaken worden.

'For a good part of the last century, interests of national governments were closely linked with interests of oil companies, so much so that oil companies were de facto extensions of foreign-office establishments of the governments. The latter actively lobbied on behalf of the oil companies owned by their respective nationals. The oil companies in return, would guarantee oil supply to respective governments-preferably at a substantial discount' ⁽¹⁸⁹⁾ 'Nil novi sub sole' zei men in het oude Rome (niets nieuws onder de zon).

Dus wordt de Engelse *Foreign Policy* gericht op de belangen van de oliemaatschappijen. Wanneer de Young Turks in juli 1908 een revolte ontketen tegen het autoritaire regime van de Turkse sultan, kiezen de Britten partij tegen de sultan, met de bedoeling een wig te drijven in de Turks-Duitse betrekkingen. Als bij toeval komen ook de lokale tegenstanders van de Bagdad Railway in actie. Ismael Hakki Bey

verklaart in het pas opnieuw opgerichte Turks parlement dat het project een politiek en economisch monstreuus gedoe is, dat alleen kon uitgevoerd worden onder een autoritair en corrupt regime en stelt voor alle contracten met de *Deutsche Bank* op te zeggen. Dit alles terwijl de Duitse investeerders van de *Bagdad Railway Company* in Londen trachten Britse financiers voor hun zaak te winnen.

In 1909 breekt opnieuw een strijd los tussen de Young Turks en de sultan, die deze maal eindigt met de afzetting van Sultan Abdul Hamid, de goeie en trouwe vriend van de Kaiser. Wat zeker niet ten goede komt aan de verdere bouw van de spoorlijn, die meer en meer in het gedrang komt bij gebrek aan geld.

Wanneer de Turkse regering in 1911 de staatsinkomsten wil verhogen door de kilometerheffing op het gebruik van de bestaande spoorlijnen op te drijven, wordt dit door de *Ottoman Public Debt Administration*, die door Engelsen en Fransen wordt beheerd en gecontroleerd afgewezen. Edward Grey verklaart: *'We cannot agree to a tariff increase that will be used to build a railway which will be used to discriminate against our goods. We cannot, either, permit compromise with our strategic position on the Persian Gulf.'* Door de Engels-Franse dominantie in de OPDA kan de Turkse staat niet soeverein optreden en blijft de spoorlijn nood hebben aan financiële middelen om verder uit te breiden. Hoe kan het verder?

Sjeik Ismaël Hakki Bey
Wikipedia

Sultan Abdul Hamid II -Gallica

Nieuw voorstel tot verdere uitbouw van de spoorlijn.

Om het bijna bankroete Ottomaanse Rijk wat soelaas te bieden, trekt de Ottomaanse Minister van Financiën naar Parijs en Londen om er een lening van 30 miljoen pond te bepleiten. Dit lukt hem niet en het is uiteindelijk de Deutsche Bank die het geld zal voorschieten. De ietwat lossere banden met Duitsland sedert de komst van de 'Young Turks' regering worden daardoor weer aangehaald. Toch kiezen de 'Young Turks' voor een meer onafhankelijke koers voor de verdere uitbouw van de spoorlijn. Men moet nog wachten tot maart 1911 vooraleer Istanboel een nieuw voorstel voor internationalisering van het laatste stuk Bagdad-Basra naar Frankrijk en Groot-Brittannië stuurt. Volgens dit voorstel zouden de werken uitgevoerd worden door een Ottomaanse maatschappij en de financiering met aandelen als volgt verdeeld: 40% aan de Turkse overheid en de overige 60% te verdelen onder Duitse, Franse en Engelse geldschietters. Maar dit voorstel zal in de steigers blijven, want in 1911 vallen de Italianen Libië binnen wat het begin van de Turks-Italiaanse oorlog inluidt. Tot overmaat van ramp

breekt in mei 1912 de eerste Balkanoorlog uit en daarmee verdwijnt de trein weer in de schaduw van de geschiedenis. Tot februari 1913, wanneer een Ottomaanse gezant in Londen met Edward Grey en de Duitse ambassadeur in Londen gesprekken aangaat over de belangrijke politieke en economische geschillen in het Midden Oosten. Deze gesprekken duren vier maanden, maar eindigen op niets. *'Finally, the failure of a satisfied settlement for the distribution of the profits, will inevitably lead in 1914 to the break out of the Great War, with the main objective being the lands and wealth of the Near East'*⁽¹⁹⁰⁾

Bagdad spoorlijn aandeel 1903

Zou de aanleg van die beruchte spoorlijn dwars door de rijke olievelden dan één van de oorlogsdoeleinden geweest zijn? Of toch niet, en zou hij zelfs kunnen voor ontspanning gezorgd hebben?

Kon de spoorlijn tot vrede en ontspanning geleid hebben?

Na onze lange historische hypothetische tocht met de Berlijn-Bagdad trein door de fel begeerde olievelden van Klein-Azië, kunnen we ons afvragen wat deze passage kon betekenen in ons betoog over de vrede en de zoektocht naar vredesinitiatieven die we voor ogen hebben. Dit antwoord schuilt in volgende verklaring.

Duitsland zag een kans om een opening naar het oosten te vinden voor de wurgende *'Inkreisung'*. De Bagdadspoorlijn was voor Duitsland immers een uitweg voor zijn industrie en handel, een toegang tot belangrijke energiebronnen en een diplomatieke mogelijkheid om uit de internationale politieke insluiting te komen.

Generaal Otto Liman von Sanders - Wikipedia

Maar de oppositie van de Entente-naties was bijna onoverkomelijk geworden. En toch, in de maanden voor de uitbraak van de oorlog zien deze mogendheden plots het economische en financiële belang van die verkeersader in. Frankrijk is de eerste om de financiële voordelen van de spoorlijn in te schatten en sluit een geheim akkoord over een deelname met Duitsland op 15 februari 1914, waarbij de belangensteren van de grootste investeerders (Frankrijk en Duitsland) worden afgelijnd. Op 15 juni 1914, een paar weken voor het uitbreken van de oorlog, wordt er een akkoord gesloten met Groot-Brittannië, waarbij alle Britse bezwaren

over het toekomstige traject, zelfs tot aan de Perzische Golf worden weggewerkt. Zag men plots in hoe hoog de spanning was – die tot het uiterste was opgelopen met de aanstelling van de Duitse generaal Otto Liman von Sanders om het Turkse leger te reorganiseren – en dat onderhandelingen en overleg wel meer geschikt zijn dan wapens om uit de impasse te komen? Deze uiting van de wil tot internationale samenwerking tot over de grenzen van de 'blokken en allianties' heen komt helaas te laat. De wapens stonden al op scherp, de poorten van de wapenarsenalen waren geopend en de laarzen opgeblonden.

Neen. Het ontwerp brengt de oorlog dichterbij.

Zoals voor het Haldane-vredesvoorstel zijn de historici betreffende de inschatting van de historische waarde en de ware toedracht van de spoorlijn in de aanloop tot de oorlog, verdeeld in twee kampen.

Op de vraag of de *Berlin-Bagdad Railway* een hoofdoorzaak is voor het uitbreken van WO I, antwoordt Arthur Maloney: *'The Railway involved a major conflict of national interests'*. Hij besluit dat het ontbreken van het correct inschatten van de nationale belangen in het project, zowel door Duitsland als door de Entente-mogendheden, de oorlog zeker dichterbij gebracht heeft. Het heeft de band tussen de Entente mogendheden in hun strijd tegen Duitsland nog hechter gemaakt en daardoor voelde Duitsland zich nog meer uitgesloten en dwong het dichterbij naar Oostenrijk, de enige betrouwbare bondgenoot.⁽¹⁹¹⁾ Dus de spoorlijn heeft de bondgenootschappen hechter gemaakt en de vijandigheid aangescherpt. Hier ziet men de polarisatie van de Europese politieke wereld duidelijk naar voren komen.

Ja. Deze verkeersader zou voorspoed brengen.

Andere historici zien het anders en denken dat, indien de spoorlijn was voltooid geweest, de oorlog verderaf zou geweest zijn. Sean McMeekin laat bijvoorbeeld doorschijnen, dat de Wereldoorlog er misschien niet zou gekomen zijn indien de Berlijn-Bagdad lijn met internationale samenwerking zou gerealiseerd zijn.⁽¹⁹²⁾ We halen nog Kathie Somerwil-Ayrton aan: *'To write about this railway is to write about the impossibility of the Great Powers to act in concert, not only to their own national good but also for the good of Europe as a whole... the conception of an artery connecting the various countries of this two continents to bring prosperity to all'*.⁽¹⁹³⁾ De grote mogendheden zouden ingezien hebben dat deze verkeersader, die de twee continenten zou samen brengen voorspoed zou gecreëerd hebben.

Een mondiale politiek zonder oorlog!

De grote mogendheden komen, weliswaar elk afzonderlijk, tot een onverwacht akkoord in het voorjaar 1914. Dit wordt door sommige historici gezien als een teken dat er wel een mogelijkheid was om tot vredesgesprekken te komen en zo de oorlog af te wenden. *"Deze en andere episodes van samenwerking, waarbij politieke kwesties terzijde werden geschoven om pragmatische regelingen in het economische domein mogelijk te maken, wekten de hoop dat het Ottomaanse Rijk het toneel zou kunnen vormen voor een 'mondiale politiek zonder oorlog' die op den duur de basis zou kunnen vormen van een partnerschap in enigerlei vorm met Groot-Brittannië"*⁽¹⁹⁴⁾

Ze boden hoop en perspectief voor vrede. *'The way the Anglo-German relationship progressed up to July 1914 supports the idea that these two states would not be the first to enter into a European war. Despite their difficulties, London and Berlin had finally worked out an agreement on the Baghdad Railway and tension between the two had relaxed notably just in time for the Great War to destroy these gains. Perhaps the two states could have avoided war indefinitely if the rest of the European situation had not been so explosive'*⁽¹⁹⁵⁾. Met die overeenkomst over de Berlijn-Bagdad spoorlijn was een eerste stap gezet naar 'zet af geweer en rust ter plaats!'. Er was dus licht aan het einde van de tunnel, maar die tunnel leidde nog door een zwaarbeladen explosief geopolitiek gebied!

Alle Entente mogendheden waren betrokken.

Want in de schaduw van de gebeurtenissen ziet men meer en meer de verwerkelijking van de oorlogsprincipes die verscholen zaten in de akkoorden. De twee kampen krijgen in alle domeinen meer en meer vorm. Het expansionisme, het economisch-financieel imperialisme en het sociale zuiveringskarakter, gepredikt volgens het sociaal darwinisme, zaten venijnig in de geesten gebakken. De benadering en de humane perceptie van conflictsituaties was daardoor nog moeilijk te bekennen in de benevelde geesten van de leiders.

What caused the First WW?
Big Business?

Het probleem van de spoorlijn door de rijke olievelden heeft een fundamenteel specifieke karakteristiek. In alle andere op handen zijnde vooroorlogse conflictsituaties, zoals het Elzas-Lotharingen probleem, de Bosnië-Herzegovina kwestie, of de Anglo-Duitse marine rivaliteit, is slechts één van de Entente bondgenoten betrokken. Enkel de Bagdadspoorlijn trein heeft de weinig benijdenswaardige eigenschap dat hij in alle Entente mogendheden gelijktijdig vijandigheid weet op te wekken. Allen hadden er hun belang bij, maar de grootste opposant met de meeste belangen in de regio was wel Groot-Brittannië, wat de tegenkanting waarschijnlijk wel heimelijk ietwat stuurde.

Tenslotte zijn de woorden die Morris Jastrow, als ooggetuige van de oorlog, in 1917 schrijft zeer duidend. Hij zegt dat *'we door de gedetailleerde geschiedenis van de Bagdad Railway de opkomst en de groei van de geest van vijandelijke rivaliteit onder de Europese naties, die zijn hoogtepunt bereikte met het uitbreken van de oorlog, kunnen schetsen'* en hij vervolgt *'A war breaks out when nations are ready for it – ready, I mean, in their disposition. The Bagdad-Berlin made them ready in this sense. The story of the Railway tells us how this frame of mind was produced.'*⁽¹⁹⁶⁾ De geschiedenis van de spoorlijn schetst een beeld van de manier waarop de geesten voor de oorlog klaar waren gemaakt.

De Bosnische crisis (1908-1909)

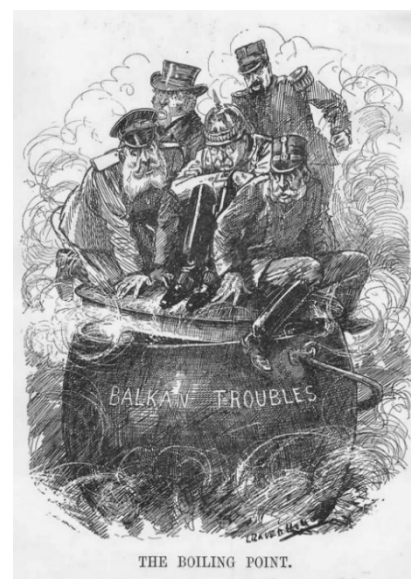
Een stukje van de spoorlijn!

Weer was men een illusie van ontspanning en vrede rijker. Er was reeds in 1909 licht op het einde van de tunnel gezien, maar die tunnel bleek zeer lang te zijn. Na de annexatie van Herzegovina en Bosnië door Oostenrijk-Hongarije komt er een felle reactie van de Ottomaanse overheid. Ook vanuit Servië, dat steeds zoekt naar een uitweg naar de Adriatische Zee, komt er hevig verzet dat door Rusland gesteund wordt. Servië roept de reservetroepen op. Duitsland, dat in den beginne wat terughoudend blijft, schaart zich aan de kant van zijn Oostenrijkse bondgenoot. Rusland steunt de eis van Turkije om een internationale conferentie te houden. Gelukkig kan Oostenrijk het conflict met Turkije bijleggen en tenslotte verlenen ook Groot-Brittannië en Frankrijk geen steun meer aan Servië, zodat het oorlogsgevaar voorlopig in de kast verdwijnt. Met een illusoir akkoord tussen de Russische en Oostenrijkse Ministers van Buitenlandse Zaken wordt het geschil beslecht. De ontgoocheling bij de Serven is groot en met wat tegenzin zal Servië het standpunt van de grote mogendheden in verband met de annexatie aanvaarden. Niet voor lang echter, want in Noord-Albanië trekken ze in oktober 1913 de grens over om zogezegde strategische punten te bezetten. Wat leidt tot een Oostenrijks ultimatum op 17 oktober dat hen dwingt zich terug te trekken.

Dit is schijnbaar onbelangrijk of toch niet? Laten we even kijken naar het Europees tracé van de Berlijn-Bagdad spoorlijn. De spoorweg vertrekt vanuit het Duitse Rijk door Oostenrijk-Hongarije, Bulgarije en het Europees Turkije tot Istanboel en dan naar Bagdad. Maar er ontbreekt iets volgens Professor Laffan *'Slechts een klein gebied verhinderde dat beide einden van de ketting met elkaar verbonden konden worden. Dit kleine stukje grond heet Servië, inderdaad de eerste verdedigingslinie voor onze bezittingen in het oosten'*.⁽¹⁹⁷⁾

Het woelige jaar 1913 – 'het daghet in den Oosten.' – nog een vredesillusie rijker.

Laat mij dit hoofdstuk beginnen met het parafraseren van een oud middeleeuws gedicht. *'Het daghet in den Oosten, het lichtet overal, hoe little weet mijn liefje och waer ick henen sal. Och warent al mijn vrienden dat mijn vijanden sijn'*. Het rommelt in den Oosten, het rommelt overal, hoe luttel weet de vrede waar ze henen zal. Och, waren al mijn vijanden maar mijn vrienden! Helaas zo is het niet! Rusland bleef twee doelen nastreven: Oostenrijk-Hongarije stoppen in zijn inzichten om Albanië in te palmen en dank zij de politiek van het panslavisme verder

The Balkan Troubles - The Boiling Point
"Hou het deksel dicht"

naar de zeestraten opschuiven. Onder die Russische druk verenigen de christelijke landen Bulgarije, Servië, Griekenland en Montenegro zich in een alliantie die begin oktober 1912 de oorlog verklaart aan het Ottomaanse Rijk. Het leger van de 'zieke man van Europa' heeft geen schijn van kans tegen de Bulgaren, die oprukken uit het noorden, de Serviërs en Montenegrijnen komende vanuit het westen en de Grieken uit het zuiden. Op 3 december 1912 wordt de wapenstilstand met Bulgarije, Servië en Montenegro afgekondigd, maar Griekenland zet de strijd verder. Een nieuwe opflakking van de gevechten begin 1913 wordt pas beëindigd in april 1913. Dankzij de bemiddeling van voornamelijk Londen en Berlijn komen de strijdende partijen op 30 mei 1913 tot de vrede van Londen, die op een paar stukjes na, het einde betekent van het Europese deel van het Ottomaanse Rijk.

De Engels-Duitse Balkan Entente?

De buit is binnen. Maar nu geraken de overwinnaars het oneens over de verdeling ervan. Daarbij was er ook geen akkoord over Albanië dat tijdens die oorlog van de gelegenheid had gebruik gemaakt om zich onafhankelijk te verklaren, met een nieuwe oorlogsrondte tot gevolg. De Tweede Balkanoorlog begint op 28 juni met de Bulgaren die de oorlog verklaren aan de Serven. Daardoor staat de Balkan weer in vuur en vlam, tot zelfs Roemenië zich ook in de ruzie gaat moeien. Albanië, gesteund door de Turken, is ook in de oorlog betrokken. Bulgarije wordt verslagen en de rust komt terug met de vrede van Boekarest op 10 Augustus 1913 en een hertekening van de grenzen. Tenslotte wordt de vrede van Constantinopel op 19 september 1913 getekend, waarbij Albanië erkend wordt als een soeverein koninkrijk en de Europese strook rond Istanboel terug aan het Ottomaanse Rijk wordt toegewezen.

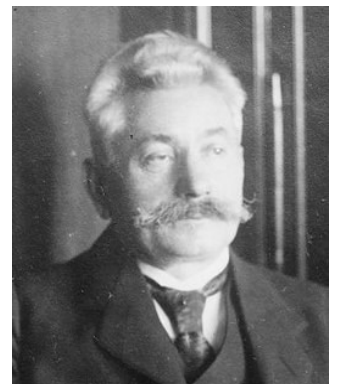
De vrede in de Balkan was hoofdzakelijk het werk van de Britse Minister van Buitenlandse Zaken Edward Grey, in samenwerking met de Duitse diplomatie, wat wel een opsteker was voor iedereen in Europa die hoopte op ontspanning. Zou de door de twee andere Entente-leden met argusogen bekeken Engels-Duitse diplomatieke samenwerking een begin zijn van ontspanning in Europa? Helaas, zal het maar één zwaluw zijn die de mogelijke lente aankondigde. De vrede was maar schijn en de spanningen tussen de bevolkingsgroepen bleven oplopen. In deel 7/2 hebben we reeds geschreven dat de grenzen geenszins rekening hielden met de nationaliteiten van de inwoners, zodat de Balkan een kruitvat werd, dat een klein jaar later ontplofte met de Wereldoorlog.

De vredesgedachte – Quo Vadis?

Zoals de trein in de schaduw van de geschiedenis zal verdwijnen, zal ook de verhoopte internationale broederschap en solidariteit de mist ingaan. Van het initiatief van het *Internationale Interparlementaire Congres* van 18 oktober 1908 in Berlijn om, zoals Andrew Carnegie voorstelde, een wereldvredesverbond op te richten met Wilhelm II of Theodore Roosevelt aan het hoofd, is niets verwezenlijkt. De arbeidersorganisaties en vakbonden, sterk door hun dreiging met stakingen, blijven nog actief. De Tweede Internationale, met haar sterke afdelingen in Frankrijk, Duitsland, Engeland en België en met de Belg Camille Huysmans als secretaris, blijven ijveren voor de vrede en wijzen de oorlogsgedachte radicaal af. Of toch niet helemaal, daar ze meegaan in

het principe van de rechtmatige oorlog ter verdediging van de natie. Die splijtzwam was reeds voelbaar tijdens het Congres van 1907 in Stuttgart (zie deel 5) toen de Duitse afgevaardigde verklaarde dat de dag waarop Duitsland aangevallen wordt, de sociaaldemocratie als één man zal opstaan om het te verdedigen. Tijdens het buitengewoon Congres van 1912 in Bazel, onder een steeds dreigender oorlogshemel, tracht men de scherven te lijmen en besluit men een nieuw Internationaal Congres in Wenen te organiseren om dit ideologisch kankergezweel te behandelen. Het congres is gepland voor de maand augustus 1914. De vijftigste verjaaring van de Internationale zal er gevierd worden en een rijk geïllustreerde herdenkingsalbum is klaar wanneer de oorlog uitbreekt.

Naast de Internationale wordt op initiatief van de Deen Jens Jensen in Kopenhagen in 1901 het *Internationaal Secretariaat der Nationale Vakcentrales (IS)* opgericht, dat de grootste vakverenigingen van Europa samenbrengt. Het is echter beperkt tot het uitwisselen van informatie en hulp bij het oprichten van een nationaal syndicaat. Voor inhoudelijke politieke kwesties wordt de boot afgehouden en wordt verwezen naar de bevoegdheid van de Tweede Internationale. Het IS krijgt al vlug de spotnaam '*brievenbusorganisatie*'. Tijdens het Congres van Zurich in 1913 wordt, onder leiding van de Duitser Carl Legien, voorzitter van de Generalcommission der Gewerkschaften Deutschlands, het IS vervangen door het Internationaal Vakverbond (IVV). Die nieuwe organisatie met een ambitieus en hard revolutionair programma, verklaart resoluut de oorlog aan de oorlog en wil de arbeiders bevrijden van het kapitalisme. Maar wilskracht en idealisme alléén zijn niet opgewassen tegen het groeiend nationaal belang dat ook hier langzaam maar zeker het internationaal ideaal bij de leden doet vervagen. De droom van de ideale wereld blijft zelfs geen droom meer en wordt in de geesten gewoon weggedrongen.

Carl Legien – France Wiki

De uitdaging - 28 juni 1914 - De schoten in Sarajevo – 'niet sterven voor de kinderen'.

De Oostenrijkse troonopvolger Aartshertog Frans Ferdinand is op inspectietocht in Bosnië tijdens de jaarlijkse legeroefeningen en zal samen met zijn echtgenote een bezoek brengen aan de hoofdstad Sarajevo. De ontvangst van Frans Ferdinand in Sarajevo gaat door op 28 juni, Vidovan (Sint-Vitus), de nationale feestdag van de Serviërs. Het is de verjaardag van de Slag van Kosovo Polje. De Slag op het Merelveld in 1389, waarbij het Servische leger door de Ottomanen wordt verslagen, waarna de Serven vijfhonderd jaar onder het Ottomaanse juk leven. Maar het is ook de herdenking van de heldendaad van de ridder Obilić die in het vijandelijk kamp kan infiltreren en er de sultan vermoordt. Zouden de daders zich geïncarneerd voelen door deze heldhaftige ridder? Daarbij worden de Oostenrijkse veiligheidsdiensten attent gemaakt op het risico van een aanslag, maar die ernstige verwittiging wordt in de wind geslagen. De

route die het aartshertogelijke paar zou volgen is publiekelijk in de pers verschenen en daarbij is het mooi weer en wordt het paar in een wagen met opengeslagen dak door de straten gevoerd. Een ander merkwaardig feit is dat de dader Gavrilo Princip (Gavrilo is de Slavische naam voor Gabriël, de aartsengel die het nieuws van de geboorte van de Verlosser bracht) heet, misschien denkt hij ook dat hij een goddelijke zending heeft gekregen. Schijnbaar overtuigd van die missie verklaart hij later tijdens een verhoor dat hij zich van geen kwaad bewust is, vermits hij alleen een moordenaar heeft uitgeschakeld.

De tocht door de straten van Sarajevo is een echte uitdaging, met maar liefst zeven mannen die langs het parcours staan om de terreurdaad te plegen. Gavrilo Princip vuurt twee kogels af. De eerste kogel gaat door de portière en treft Sophie in de buikslagader, terwijl de tweede kogel beter gericht is en Karl-Ferdinand in de halsslagader treft. Beiden blijven stokstijf zitten, zodat men denkt dat de aanslag mislukt is, maar in werkelijkheid zijn beiden stervende. De wagen snelt naar het hospitaal, maar plots zakt Sophie in mekaar en valt met haar hoofd op de schoot van Franz Ferdinand, die haar toefluistert *'Sophie, Sophie, niet sterven voor de kinderen'*... Die woorden, die wel miljoenen slachtoffers hebben gepreveld of in gedachten hebben gehad tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Een laatste foto van het aartshertogelijk paar, 28 juni 1914

De dader wordt opgepakt, samen met andere leden van de bende die de moord heeft bedacht. In het land heerst grote verslagenheid en in Wenen wijst men met de beschuldigende vinger naar Belgrado en wacht men het Servische antwoord af. Verder dan heen en weer gestuurde beschuldigingen, tegenbeschuldigingen en ontkenningen komt het niet.

De meeste Oostenrijkse beleidmakers zijn het eens over een harde militaire interventie tegen Servië. De Minister van Buitenlandse Zaken Leopold Berchtold, die na de Bosnische kwestie en de Balkan-oorlogen als weifelend en besluiteloos werd beschouwd, tracht zich te ontdoen van deze verwijten en denkt daarom ook aan een harde aanpak. Maar van een onmiddellijk militair ingrijpen is nog geen sprake. Kon Oostenrijk-Hongarije nog autonoom ingrijpen, of had het de steun nodig van Duitsland, haar bondgenoot?

Graaf Leopold Berchtold

De 'blanco chèque' – Het ultimatum.

De plechtige uitvaart van het aartshertogelijk paar gaat door op 04 juli. Na wat aarzeling wordt op diezelfde dag graaf Hoyos, kabinetschef van Berchtold, met een persoonlijke brief van keizer Franz Joseph naar Berlijn gestuurd. Er wordt in werkelijkheid veel tijd verloren, zodanig dat de eerste spontane internationale reacties van verbijstering en medeleven onder invloed van allerhande valse of half-ware berichten veranderen in twijfel en zelfs sympathie voor de Servische daders. Na de ontmoeting met Keizer Wilhelm volgt dan de fameuze *'blanco chèque'* waarin Duitsland zijn, weliswaar niet onvoorwaardelijke steun, aan Oostenrijk belooft. We kunnen vermoeden dat Duitsland waarschijnlijk ook dacht aan de Berlijn-Bagdad spoorlijn die door Servië moet lopen en dat deze laatste door een dreigende Oostenrijkse houding zich welwillender zal opstellen tegenover de aanleg van het spoor. De discussie in de schoot van de Oostenrijkse regering over de te treffen maatregelen tegen Servië blijft duren. De ultieme vraag kan als volgt gesteld worden: *'Il faut permettre à la Serbie d'éviter la guerre sans perdre nous-mêmes la face. Pour ne pas créer de complications avec l'Italie, pour ne pas perdre la sympathie de l'Angleterre, pour permettre à la Russie de rester neutre, il faut déclarer que la monarchie ne veut nullement détruire la Serbie (dixit de Hongaarse premier Istvan Graaf Tisza)'*. Het probleem lijkt op de kwadratuur van de cirkel. Uiteindelijk wordt op 23 juli een ultimatum naar Belgrado gestuurd dat zo is opgesteld, dat het bijna onmogelijk is voor Servië daaraan te voldoen. Er wordt weleens beweerd dat ook Berlijn weleens de pen zou vast gehouden hebben. Tegen alle verwachtingen in zou Servië toch geneigd zijn erop in te gaan. Maar uiteindelijk onder druk van buiten uit zal Servië weigeren op alle punten in te gaan. Sommige auteurs menen dat het Servische antwoord geschreven werd in de bureaus van de Quai d'Orsay!

Op weg naar Sint-Petersburg.

Maar terwijl men in Wenen de tekst van het ultimatum wikt en weegt, heeft de 'France' het ruime sop gekozen richting Rusland. Dit Franse vlaggenschip heeft belangrijke personen aan boord die gelast zijn met een uitzonderlijk belangrijke missie.

Op 19 juli ligt het schip in de Russische havenstad Kronstadt. Er volgen voor de Franse president Raymond Poincaré en zijn politiek en militair gevolg vier drukke dagen, gevuld zoals het past met diners, toespraken, klinkende glazen, en parades, maar ook met geheim overleg en dit laatste is het belangrijkste.

Wat is daar beslist? Eigenaardig genoeg wordt zowel in de Russische als in de Franse archieven weinig of niets van deze gesprekken teruggevonden!

Misschien kan het volgende *'fait divers'* een tip van de sluier lichten. De loslippige en hovaardige Anastasia, prinses van Montenegro, gehuwd met Grootvorst Nicholas Nikolajevitsj, zou tijdens een van die

President Poincaré met Nicolaas II in Kronstadt

galamaaltijden zonder schroom en openlijk gezegd hebben dat *'onze legers (Franse en Russische) elkaar zullen ontmoeten in Berlijn... Duitsland wordt vernietigd'*. Haar echtgenoot heeft die geheime gesprekken bijgewoond, waar de trouw aan de afspraken en verbintenissen aangegaan in de Frans-Russische verdragen en de bondgenootschappelijke solidariteit, plechtig worden bevestigd.⁽¹⁹⁸⁾ Tijdens de daarop volgende twee vergaderingen van de ministerraad op 24 juli, voorgezeten door de tsaar, wordt beslist een partiële mobilisatie uit te vaardigen. Het betekent de start van de clandestiene voorbereidingen, of wat later 'de fase van voorbereiding van de oorlog' genoemd wordt.

Bezoek aan koning Gustav V van Zweden.

Eens de opdracht is volbracht, kan De 'France' op 24 juli vertrekken richting Duinkerke. Het schip doet echter per 'zuiver toeval' in de buurt toch nog even Stockholm aan. Op vraag van de tsaar moet de Franse president weten of Zweden zich afzijdig zou houden in geval van een oorlog met Duitsland. Finland, dat lang Zweeds was, valt sedert 1809 onder het gezag van de Russische tsaar en deze gebiedsafstand door Rusland blijft een niet opgeloste kwestie. Zweden zou weleens kunnen profiteren van de situatie om aan de zijde van Duitsland de oorlog aan Rusland te verklaren om de Finse kwestie gewapenderhand op te lossen. Oef! Gustaaf belooft de neutraliteit. Deze tussenstop en de eraan verbonden missie betekent de facto dat de oorlogsgeest uit de fles is. In internationaal milieu wordt dit bezoek aan koning Gustaaf V echter gezien als een toeristisch uitstapje en het bewijs dat Poincaré zeer ontspannen is en gerust is over de internationale situatie. Natuurlijk toch!

Dat het bezoek van Poincaré aan tsaar Nikolaas zo belangrijk, maar ook riskant en politiek gevoelig ligt, blijkt uit het feit dat de Oostenrijkse regering het vertrek van de 'France' afwacht vooraleer het ultimatum aan de Servische regering af te geven. Het wordt niet, zoals overeengekomen in de Oostenrijkse Raad op 23 juli om 18.00u in Belgrado afgegeven, maar pas de dag erop, wanneer de president Poincaré Kronstadt achter zich heeft gelaten. De ultieme datum voor het antwoord is vastgelegd op 25 juli.

Prinses Anastasia van Montenegro

C'est la guerre européenne, zal Groot-Brittannië solidair zijn?

Wanneer het ultimatum bekend gemaakt wordt, zegt de Russische Minister van Buitenlandse Zaken Sergej Sazonov, die aan de gesprekken heeft deelgenomen en er de inhoud en de draagwijdte van kent *'C'est la guerre européenne'*. Voor hem moet Rusland militair optreden tegen Oostenrijk. Russische bronnen vermelden dat de officieren van de Franse generale staf in Parijs zich verheugen op de

komende oorlog. De Britse ambassadeur Buchanan bericht dat tijdens het bezoek, Frankrijk en Rusland volledig eensgezind zijn over het beloop van het machtsverevenwicht in Europa en een plechtige belofte hebben afgelegd om hun verplichtingen in het bondgenootschap zullen naleven, met de hoop dat Groot-Brittannië zal solidair zijn. President Poincaré laat vanuit zijn kajuit op de 'France' seinen dat alle plechtigheden bij zijn aankomst op 28 juli in Duinkerken geschrapt moeten worden. Hij wil immers zo vlug mogelijk de trein op naar Parijs om de uiterst noodzakelijke maatregelen te treffen.

De vrede verzekeren?

'En toch blijven de Russen en hun Franse bondgenoten alle dagen van die noodlottige vierde week van juli spreken van een politiek van vrede. Het beleid van 'standvastigheid' zoals afgetimmerd tussen Poincaré, Sazonov, Paléologue, Izvolski en hun collega's is immers, zoals de tsaar het formuleert, een beleid dat beoogt *'de vrede te verzekeren door krachtsvertoon'*. Het is wel verleidelijk zo'n uitspraak te zien als een rookgordijn van eufemismen, bedoeld om de agressiviteit van het Russische en Franse beleid te verdoezelen, en misschien ook om de beleidsmakers in Londen niet van streek te brengen... *'Als we goed kijken naar wat de Russische en Franse staatslieden feitelijk deden, terwijl ze spraken over vrede, lijkt dat contrast eerder een kwestie van woorden dan van daden. In de taal van de Russische en Franse beleidsmakers daarentegen weerklonk de aanname dat oorlog en vrede, keiharde existentiële alternatieven waren.'*⁽¹⁹⁹⁾ Ze belijden de vrede met de lippen, maar weten beter.

Tijdens een toespraak in Boedapest op 02 mei 1914 wijst Frans-Ferdinand op een aanzienlijke ontspanning in de internationale betrekkingen en op een goede verstandhouding met de andere Europese staten, met het oog op de instandhouding en de consolidatie van de vrede in Europa. Leopold Berchtold spreekt van zijn kant van de blijvend vriendschappelijke band met Rusland en van bemoedigende toenaderingspogingen tussen Parijs en Wenen. Beiden verwijzen waarschijnlijk naar de vruchtbare samenwerking tussen Duitsland en Groot-Brittannië tijdens de regionale crisissen in de Balkan (*de zogenoemde Engels-Duitse Balkandétente*). In de Reichstag drukt de Duitse Staatssecretaris voor Buitenlandse Zaken, Gottlieb von Jagov de wens uit om met de burens uit het Westen overeenkomsten af te sluiten die erop gericht zijn mogelijke conflicten te vermijden. Waarop Baron Eugène Beyens, de Belgische ambassadeur in Berlijn, als commentaar geeft: *'Hij is zo geslepen om verzoenende taal te spreken om de nieuwe socialistische meerderheid te paaien'*.

Het spinnenweb is geweven!

In het nummer april-mei 1914 van het Franse tijdschrift *'La Politique Etrangère'* lezen we na het bezoek van koning Georges V en echtgenote aan Parijs dat de populariteit van de Entente Cordiale, zowel in Frankrijk als in Engeland niet meer ter discussie staat. Het enthousiasme waarmee de Parijse bevolking de Britse vorsten onthaalde was zodanig groot dat zelfs onze tegenstanders dit niet kunnen negeren. In dit opzicht is de reikwijdte van het koninklijk bezoek zeer aanzienlijk, omdat men in het buitenland nog overtuigd is van de historische rancunes van de Franse publieke opinie tegen

Albion'. Verder kunnen we uit dit artikel volgende tekst aanhalen, die de draagwijdte van dit bezoek enigszins inschat. *'Tegenover de Triple Alliantie hebben de drie regeringen eindelijk ingezien hoe belangrijk het is om deze embryonale en onvolkomen organisatie bij te sturen. Deze alliantie vormt een nieuwe waarborg op vrede, omdat ze opnieuw voor evenwicht zorgt in de invloeden en krachten die leken te verschuiven ten nadele van de Triple Entente door het diplomatieke en militaire gemanoeuvreren van de Triple*

Alliance, zoals de opmerkelijke pacifistische uitspraken van von Jagow deden vermoeden.' (200) Sazonov zegt in de Doema dat het nakende bezoek van de heer Poincaré deze zomer een nieuwe kans biedt om de hartelijke gevoelens tot uiting te brengen die bestaan tussen Rusland en Frankrijk. Afgaande op die verklaringen lijkt er dus geen vuiltje aan de lucht. Churchill haakt daar op in en schrijft in zijn mémoires dat hij de indruk had dat de lente en de zomer van 1914 in Europa gekenmerkt werden door een uitzonderlijke rust.

De werkelijkheid ziet er echter somberder uit, met donkere donderwolken aan de horizon. Na het bezoek van het Britse koningspaar aan Parijs eind april 1914 is men zeker dat het plan 'With France' (WF), dat is uitgewerkt door generaal Henry Wilson en de Franse militaire staf operationeel is en indien nodig zoals gepland zal uitgevoerd worden. Samen met het bezoek aan de tsaar en de plechtige belofte de afspraken na te komen, heeft Poincaré zodoende het spinnenweb rond Duitsland volledig gesponnen en kan hij wachten tot de storende Duitse bromvlieg erin vliegt.

Britse media en publieke opinie zijn niet op oorlog uit.

Tijdens deze benauwende julidagen zijn alle ogen gericht op Londen. Komt er een diplomatiek initiatief van de Britse regering om de kalmte terug te vinden? De Britse regering is de enige die in staat is, en ook de macht heeft, om Duitsland en Frankrijk tot onderhandelen te bewegen. Maar de Britten zitten in nesten met de Noord-Ierse kwestie en sommigen zijn zelfs van oordeel dat een oorlog de Ierse druk op de regering zal doen afnemen. Edward Grey heeft een grondige afkeer van het gewaagd avontuurlijke gedrag van de Serven en vreest dat Oostenrijk, deel van het fragiele evenwicht in Europa, in een oorlog zal meegesleurd worden. Zoals het zijn gewoonte is, spreekt Grey zich niet eenduidig uit, gereserveerd en afstandelijk, en geeft de indruk zich niet te willen bemoeien met dit probleem in het verre oosten van het Avondland, terwijl de echte problemen voor hem veel dichterbij zijn. Waarom zouden Britten hun leven moeten geven voor een probleem van Russische hegemonie in de Slavische wereld? Daarbij wordt die terughoudende houding grotendeels gesteund door de media en de publieke opinie. Zelfs indien de Duitsers de Belgische neutraliteit zouden schenden, denkt men in Londen niet te moeten interveniëren indien ze maar ten zuiden van Maas en Samber blijven en zolang het

gaat over een passage van de troepen naar het slagveld. Maar toch voelt Edward Grey zich, in een soort gewetenscrisis enerzijds omdat het kabinet en het Engels publiek niet voor een interventie te vinden zijn en anderzijds omdat hij zich zo vastgereden heeft in de Entente verplichtingen, toch gedwongen iets te ondernemen om de oplopende spanningen te bedaren.

Bemiddelingsvoorstellen - Schijnvertoningen?

Edward Grey denkt zich te moeten wagen aan een bemiddelingspoging tussen Sint-Petersburg en Wenen. Dit eerste voorstel wordt echter onmiddellijk door Poincaré de grond ingeboord. Want van zodra hij dit gerucht heeft opgevangen, meldt hij de tsaar dat dergelijk gesprek tussen Rusland en Oostenrijk zeer gevaarlijk en dubieus is en dat hij het dus best afwijst. Tijdens een kabinetsraad op 24 juli wordt voorgesteld een bemiddelingspoging te laten ondernemen door Frankrijk, Duitsland, Italië en Engeland. Maar dit heeft geen kans op slagen daar het Oostenrijkse standpunt slechts door één vertegenwoordiger zal gesteund worden. Dus blijft het bij een denkoefening.

Tussen 24 en 26 juli doet Grey een nieuwe poging en stuurt hij een bericht naar Sint-Petersburg met een voorstel waarin Engeland samen met Frankrijk, Italië en Duitsland een bemiddelingspoging zouden ondernemen. Maar dit wordt eens te meer verworpen, niet door de Duitsers maar door de Fransen, samen met de Russen. Op 25 juli verneemt Grey dat Rusland de algemene mobilisatie heeft afgekondigd. 's Anderendaags stelt hij voor een conferentie van ambassadeurs van Engeland, Frankrijk, Italië tegenover Duitsland en Oostenrijk-Hongarije te houden. Dit komt in-concreto neer op een tribunaal, met drie niet Duitsgezinde leden, waarvan de uitkomst zeer duidelijk zou zijn. Het is dan niet zo onlogisch dat ditmaal Duitsland zich weigerachtig opstelt. Op 28 juli laat Grey weten dat hij het eerder door Duitsland geaccepteerde voorstel tot rechtstreekse besprekingen tussen Rusland en Oostenrijk-Hongarije nu verder zal ondersteunen. Hij vindt dit wel een betere oplossing dan de door hem voorgestelde ambassadeursvergadering. Maar hij wist echter dat dit eerder door Frankrijk was afgewezen!

Tot Belgrado en niet verder.

Ondertussen is het Servisch antwoord in Wenen aangekomen en besluit Oostenrijk-Hongarije op 28 juli de oorlog aan Servië te verklaren. Belgrado wordt gebombardeerd op 29 juli en de Oostenrijkse troepen steken de grens over.

Op 29 juli adviseert Grey Oostenrijk-Hongarije om na de bezetting van Belgrado direct alle militaire acties te stoppen. Zodoende wordt de mogelijkheid aan de grootmachten geboden om tussen beide partijen te bemiddelen. De tsaar antwoordt op 29 juli zeer verheugd te zijn met het aanbod van Grey tot bemiddeling en verzoekt de Duitse keizer alles te doen om toch Oostenrijk-Hongarije van een aanval op Servië te weerhouden. Maar hij deelt terzelfder tijd ook mee dat de druk van de militairen op hem zo groot is dat hij vreest dat hij daar spoedig aan zal moeten toegeven. De keizer van zijn kant is ook opgetogen met zijn bemiddelingsopdracht, maar helaas zal die te laat komen en daarbij heeft Duitsland niets meer te bieden. (201) Wanneer de Russische

algemene mobilisatie wordt afgekondigd telegrafeert de keizer zijn neef Nicky dat hij dit ten zeerste betreurt en dat dit spijtig is voor hem, hij die door Nicky zelf werd aangeduid om te bemiddelen.

Over de kansen op succes van de voorstellen van Edward Grey kunnen wel wat twijfels over bestaan. De voorstellen van Grey zijn derhalve zeer discutabel zegt historicus Andriessen. *'Grey's bemiddelingsvoorstellen bleken steeds voor een van de partijen niet acceptabel en maakten dus vanaf het begin weinig kans. Moest hij voor het oog van de wereld de Britse vredeswil demonstreren of wilde hij, evenals Frankrijk en Rusland, tijdwinst realiseren?'* (202) Kwamen die wel uit een oprechte bezorgdheid of waren het niet meer dan schijnpogingen?

Oostenrijks leger trekt de Servische grens over.

Die Waffen nieder & The Great Illusion ver weg

Op 30 juli kan Sazonov een doodvermoeide tsaar na een uur beraad overtuigen de algemene mobilisatie uit te vaardigen. Sazonov, zo bevreesd dat de tsaar nog op zijn besluit zou kunnen terugkomen, maant de generaal Sergej Janoesjkewitsj, chef van de generale staf aan: *'Vaardig uw bevelen uit generaal en zorg dat u de rest van de dag niet te vinden bent!'* En inderdaad, diezelfde avond nog ontvangt de tsaar een telegram van de Duitse keizer, die door de tsaar als bemiddelaar gevraagd was, waarin hij nog steeds zijn hoop uitdrukt om tot een akkoord te komen. *'Ik wil niet verantwoordelijk zijn voor een gruwelijk bloedbad'* zucht de tsaar en eist dat het bevel wordt ingetrokken. Maar op 30 juli gaat de algemene mobilisatie toch door.

Begin juli blijven in Duitsland de politieke en de militaire overheden ervan overtuigd dat de crisis, zoals de vorige, lokaal kan opgelost worden en dat Frankrijk en Engeland zich niet zouden mengen in dit conflict. Maar dit is slechts mogelijk indien de Oostenrijkers snel de oorlog aan Servië verklaren om van de internationale consternatie gebruik te kunnen maken. De logheid van het bestuursapparaat en de besluiteloosheid in Wenen kunnen zulke vlugge besluitvorming echter niet aan.

Als reactie op de Russische algemene mobilisatie roept Duitsland op 31 juli de toestand van dreigend oorlogsgevaar uit. Het idee van de preventieve oorlog komt weer op en Duitsland roept de algemene mobilisatie uit, gevolgd door Frankrijk. Op 02 augustus wordt een Duits ultimatum in Brussel afgeleverd. Duitsland verklaart de oorlog op 03

augustus aan Rusland en Frankrijk. Op 04 augustus trekken de Duitsers België binnen, waarop de Britten de oorlog aan Duitsland verklaren...

Chain of Friendship - hip.cartoon

Het oorlogsmonster heeft de kop opgestoken. De waarschuwingen van Bertha von Suttner (Die Waffen nieder) en van Norman Angell (The Great Illusion) zijn in de grijze materie onder de schedel van de beleidmakers ver te zoeken. De Britse premier Herbert Asquith trekt de gordijnen op de avond van 04 augustus dicht en zucht: *'Een vreemd nieuw licht valt over Europa'*. Het bloedige einde van de *'Belle Epoque'* is aangebroken.

L'Apprenti Sorcier – De leerling-tovenaar.

Maar geen nood, de oorlog zal kort zijn en iedereen zal Kerstmis thuis vieren! Dit denkt men toch! Ja, maar Kerstmis 1918!! Het monster steekt de kop op. In een volgende bijdrage gaan we schetsen hoe men tracht de vrede te herstellen. Maar dit lukt niet en hoe langer de oorlog duurt, hoe meer koppen het zal krijgen. Het fameuze *'Chain of Friends'*

Dit doet mij denken aan de leerling tovenaard, 'L'apprenti sorcier', een symfonisch gedicht van de Franse componist Paul Ducas (1897) naar een gedicht van Goethe, waarin een leerling van zijn meester tovenaard geleerd heeft een emmer te laten vullen met water door een bezem, maar de formule om het proces te stoppen vergeten is. Hij tracht de bezem dan maar te vernietigen, maar al wat hij onderneemt mislukt en doet integendeel het proces versnellen en heftiger worden, met immer meer bezems en water. Dit verhaal vol wijsheid en levenservaring is ook prachtig vertolkt in de tekenfilm 'Fantasia' van Walt Disney (1940). Ach, was het maar een tekenfilm geweest! Het is gemakkelijker een oorlog te verklaren dan ze te stoppen om een vrede te beginnen!

Tovenaarsleerling schets van F.Barth

De vrede vermoord – Revolverschoten in Parijs.

Als besluit van deel 6 *'Een strijd zonder slagveld, geen gesneuvelden maar wel één slachtoffer: de Vrede'*, schreven we: *'De ruwe nuchtere werkelijkheid en het zakelijk pragmatisme krijgen de bovenhand in een*

strijd zonder slagveld en zonder gesneuvelden, met maar één slachtoffer: de vrede. Maar in feite werd, voor de oorlog startte, de vrede reeds tweemaal vermoord. Een eerste maal met de moord in Kiev op 18 september 1911 op Piotr Stolypin, een man die het gevaar van een confrontatie inzag en de Russische buitenlandse politiek wou omgooien om toenadering met Duitsland te zoeken. Een tweede maal op 31 juli 1914 in Parijs met de moordaanslag op Jean Jaurès, de grote vredes 'believer' die door bleef ijveren voor 'la Paix' en voorstander van een Frans-Duitse toenadering was. Bij de vredesbewegingen die ontstonden vóór en mét de Haagse conferenties verdwijnt de dynamiek, nu de oorlogsdreiging de kop opsteekt.

Het is vreemd dat er na de Haldane-Bethmann gesprekken weinig gebeurt in de pacifistische kringen. Alleen de Internationale Arbeidersorganisatie blijft nog tegenwerk bieden met het manifest van Basel en de daaropvolgende massale demonstraties in het najaar 1912 in veel hoofdsteden. De verenigde machtige arbeidersklasse zal zich blijven verzetten tegen oorlog, desnoods met een revolutie! Na het ultimatum en de daaropvolgende oorlogsverklaring van Oostenrijk aan Servië ziet Camille Huysmans, secretaris-generaal van de Internationale, de ernst van de toestand in en organiseert in allerijl een bijeenkomst van de voornaamste voortrekkers van de vredesgedachte in Brussel op 30 juli. In het Volkshuis, in Brussel beter bekend als 'La maison du Peuple', spreekt Jean Jaurès een zeer talrijk publiek, waaronder Rosa Luxemburg, toe. 'Arbeiders schieten niet op arbeiders! Wij staken en leggen de mobilisatie plat! La guerre contre la guerre!' Na zijn toespraak neemt hij de trein naar Parijs om er 's anderendaags zo vlug mogelijk de ministeries af te lopen met de boodschap geen provocaties tegen Duitsland uit te lokken. Wanneer een minister hem vraagt wat de socialisten zullen doen wanneer de oorlog uitbreekt antwoordt hij kortdaat: 'We zullen ze oproepen tot de algemene staking en de algemene boycot' waarop de minister reageert: 'Dan zullen ze je fusilleren'. Jaurès voelt echter ook de vreemde, beangstigende atmosfeer die hangt in die verschillende departementen. 'Toch begint Jaurès onraad te ruiken. Hij begint te voelen dat de Franse regeringsleiders in het geheim flink meestoken en vooral beste vrienden spelen met de Russen. Hij voelt zich verraden.'⁽²⁰³⁾ 's Avonds gaat hij met zijn vrienden, redacteurs van 'L'Humanité', wat eten in het 'Café du Croissant', Rue Montmartre, hartje Parijs. Het is een zwoele avond en de vensters van het café staan open. Net zoals in Sarajevo klinken twee revolverschoten. Jaurès wordt getroffen in het achterhoofd en sterft ter plekke. De dader is een zekere Raoul Villain,

Café-Restaurant du Croissant - Grote ontstentenis bij het vernemen van de moord op Jaurès - lefigaro.fr

lid van een extreem nationalistisch verbond 'La Ligue des Jeunes Amis de l'Alsace-Lorraine'.

Jacques Brel.

Onze welbekende en befaamde Jacques Brel zal zich in 1977 zingend afvragen 'Pourquoi ont-ils tué Jaurès?' Het antwoord ontleen ik aan Herman Verstraete: 'Jaurès werd vermoord omdat hij smeekte om vrede, omdat hij waarschuwde, omdat hij de oorlog veroordeelde. De Franse nationalisten, de affairisten, de klerikalen, de kolonialisten, de Jodenhaters, de militaristen, zelfs de diplomaten en de entourage rond president Poincaré, allen wilden Jaurès doen zwijgen. Ze schreven en riepen dat hij hen in de weg stond. Wie Jaurès vermoordde was "une France revancharde", dat gedeelte van Frankrijk dat zich wilde wreken'.⁽²⁰⁴⁾

De duistere krachten die altijd, in de schaduw maar soms op het voorplan, hun machtige invloed op het beleid hebben. Op de foto zien we een stukje van de voorgevel van het 'bistrot' met een foto van Jaurès en een gedenkplaat met volgende tekst 'Ici le 31 juillet Jean Jaurès fut assassiné'

De honden blaffen!

De laatste acties om de vrede te handhaven zijn al bij al symptomatisch en kunnen verrat worden in het Arabisch spreekwoord: 'Les chiens aboient, la caravane passe!'. De honden blaffen, maar de karavaan gaat verder en trekt zich niets aan van wat op de zijlijn gebeurt. Wat konden ze tegen al dit wapengekletter en sabelgerinkel doen? De enkelingen die op de bres bleven staan werden vermoord of tot de orde geroepen. Op 28 juli had Bethmann met de leider van de SPD, de grootste partij in Duitsland, een onderhoud waarin laatstgenoemde de kanselier geruststelt in verband met de houding van zijn partij in geval van oorlog met Rusland. Er zouden geen betogingen of stakingen van de vakbonden zijn omdat de Duitse regering zich zal moeten verdedigen tegen een Russische aanval. Op 1 augustus zijn veel mensen op de been in Berlijn, geen enthousiasme en uitbundigheid maar wel spanning. Men wachtte in stilte af, tot de keizer vanop het balkon het volk toesprak: "Ik ken geen partijen meer in mijn volk. Wij zijn alleen nog Duitsers... Het enige wat er nu toe doet is dat we samen staan als broeders, dan zal God het Duitse zwaard aan de overwinning helpen." gevolgd door een uitbarsting van patriottische gevoelens. .⁽²⁰⁵⁾

Ewoud Kieft schrijft verder in dit boek: 'Wat opvalt uit de beelden en kiekjes van die dagen is dat er geen arbeiders tussen die juichende menigte zijn, maar wel in driedelig pak met strohoed (de 'canotier' of fameuze chapeau paille) geklede mannen en netjes geklede dames uit de begoede klasse en jonge studenten.' In Rusland demonstreren op 27 juli 750.000 socialisten tegen de oorlog, maar begin augustus grijpt

er een mysterieuze transformatie plaats, waardoor de socialisten allen in een paar dagen patriotten worden. *Op 02 augustus, nadat het manifest ter oorlogsverklaring door de tsaar is ondertekend, gaat hij een Te Deum dienst bijwonen en verschijnt op het balkon aan het Alexanderplein. In een traditioneel gebaar van toewijding boog de tsaar zijn hoofd voor de menigte die zich beneden had verzameld waarop de mensen op hun knieën vielen en het volkslied aanhieven*⁽²⁰⁶⁾ In Frankrijk worden met de aankondiging van de mobilisatie de socialisten 'als het ware meegezogen in de zucht naar nationalisme. 'l'Union sacrée werd de magische formule die het geloof in Frankrijks bovennatuurlijke missie op aarde bekrachtigde'.⁽²⁰⁷⁾ Frankrijk zal terug opstaan, na zoveel jaren van verdeeldheid en zwakte is het ware Frankrijk herboren.

*Vader trekt aangemoedigd door zoonlief ten oorlog
foto Sud-DeutscheZeitung*

Leve de oorlog – Eindelijk!

Dit soort verhalen van wedergeboorte en regeneratie van de natie gaf de oorlog een spirituele betekenis. Oorlog dwong de mensen hun ware aard te laten zien, de afleidingen van het alledaagse moderne leven van zich af te schudden, terug te keren naar de kern. Oorlog dwong mensen boven zichzelf uit te stijgen, zich voor elkaar op te offeren, het eigenbelang te laten varen omwille van een hoger doel.⁽²⁰⁸⁾

De kracht van deze zeer bewogen retoriek was dat ze raakte aan het universele. Het hele land, de hele wereld was ermee gemoeid. En zoals in alle grote verhalen was er sprake van een climax, een beslissend moment, waarop alles zou worden zoals het eigenlijk altijd had moeten zijn.⁽²⁰⁸⁾ Deze climax was de oorlog, de *Oercatastrofe*. Het einde van de gouden jaren van het zo belovende 'Belle Epoque'. Een periode waarin 'the sky the limit' scheen te zijn. (Maar men zal wel ondervinden dat er een plafond is!) Een mooie periode, niet voor iedereen, slechts voor uitverkorenen van de maatschappij, die zich meer en meer bedreigd voelden door de opkomende onderklasse. Voor de elite en de heersende klasse was een oorlog het middel om een definitief einde te maken aan het gevaar voor democratisering van de maatschappij en de revolutie van de arbeidersklasse.

John Ruskin verheerlijkt de oorlog als volgt: 'Oorlog is het fundament van alle grote deugden en talenten van de mens. Alle grote naties hebben hun waarheid van woord en kracht van denken geleerd in oorlog, zij floreerden in oorlog en kwijnden weg in vrede, zij leerden bij, zij floreerden in oorlog en kwijnden weg in vrede, zij leerden bij door oorlog en werden bedrogen door vrede'⁽²⁰⁹⁾ In de catalogus van

de Wereldtentoonstelling van 1900 te Parijs in een commentaar op de militaire afdeling 'Oorlog is voor de mens iets natuurlijk...het is een school waarin de mens zijn allerhoogste kwaliteiten verwerft... De Vrede is goed voor de kunst, handel en industrie, maar bevordert de zelfzuchtigheid, pessimisme, nihilisme, egoïsme...Oorlog, daarentegen, kan de hoge deugden herstellen die wij aan het verliezen zijn, onze geesten verheffen, ons een hart onder de riem steken'⁽²¹⁰⁾

Berlijn, 31 juli 1914

Du sollst nicht töten

Wat kan de vredesgedachte plaatsen tegenover zoveel prietpraat, verheerlijking van de oorlog en manipulatie? Mooie woorden, mooie idealen, mensen en leiders trachten te overtuigen van de enorme, niet altijd waarneembare kwaliteiten die vrede met zich brengt. Pas wanneer men ze niet meer heeft, beseft men wat ze betekenen. Ondanks de vele waarschuwingen wordt de vrede vergeten. Maar wat baten kaars en bril, als de uil niet lezen wil! Het ultieme middel om de uil toch te doen lezen was in handen van de arbeidersorganisaties, namelijk de algemene staking. Maar dit enorme zwaard bleef in de schede, geroest door het individueel nationalisme en de verdeeldheid onder de leden. Verdeel en heers!

Bertha von Suttner zegt in haar rede tot het Nobel Comité in 1906: 'Einer jener wahrheiten ist die, dass Frieden die Grundlage und das Endziel des Glückes ist, und eines jener Rechte ist das Recht auf eigene Leben'. (Een van de waarheden is dat vrede de basis is en het einddoel van het geluk en een ander is het recht op het eigen leven). Ze legt daarbij ook de nadruk op wat zij noemt het heilige gebod: 'Du sollst nicht töten'⁽²¹¹⁾ □

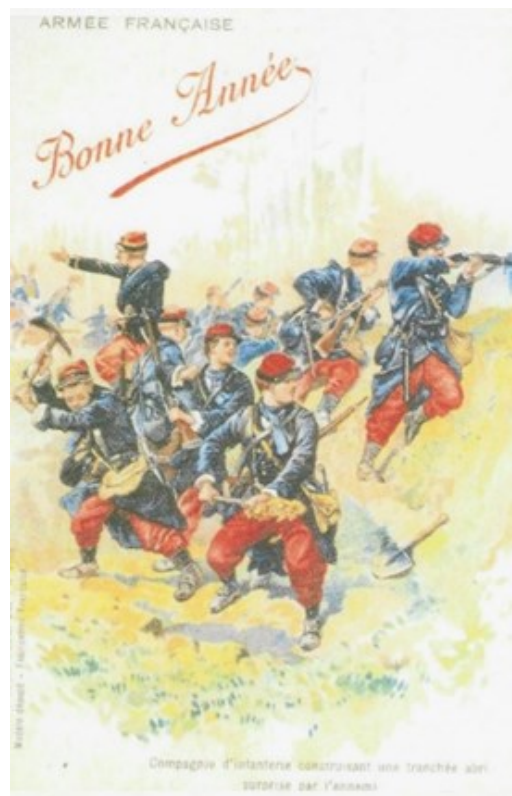

Tot slot

Ik sluit deze bijdrage af met een foto die ik genomen heb van de wenskaart voor een gelukkig (?) nieuwjaar, die de 'poilus' eind 1913 naar hun familie konden sturen. Met deze wil ik ook mijn beste wensen voor het nieuwe jaar, veel geluk, voorspoed en een gezondheid gespaard van corona en alle andere perikelen, sturen naar alle lezers die met mij zijn meegereisd door de jaren voor de 'Groote Oorlog'. Zal de vredesgedachte zoals een Phoenix uit zijn as verrijzen tijdens de oorlog? Dat is een vraag voor later.

Nu de wapens spreken, zal ik voor een poosje de pen laten 'zwijgen'.

François Crepain

Bibliografie

- (184) MALONEY Arthur, *'The Berlin-Baghdad Rrailway as a Cause of WWI'*, Center for Naval analyses 1959 p7
- (185) MALONEY Arthur, *op.cit.* p 11
- (186) JASTROW Morris, *'The War and the Bagdad Railway'* NABU Press (2010).
- (187) SLUGLETT Peter *'The primacy of Oil in Britain's Iraq Policy'* St Anthony's College Oxford, Ithaca Press 1976
- (188) SLUGLETT Peter, *op.cit.*
- (189) DERMIRMIN Ferruh DR., *'Oil in Iraq: The Byzantine Beginnings Global Policy'* Forum April 25, 2002
- (190) KARKAZIS John, Dean of Business School University of the Aegean, Chios, Greece, *Geo-economics vs Geo-politics: 'The Baghdad Railway Project and the Spoils of a Perpetual Economic War around Middle East'* Sciendo, Academic Journal for Interdisciplinary Studies Vol 8 n02 July 2019 p214.
- (191) MALONEY Arthur *op.cit.*
- (192) McMeekin, *'The Berlin-Baghdad Express'*
- (193) SOMERWELL Kathie, *'The Train that disappeared into History'* Soesterberg: Aspect, 2007.
- (194) CLARK Christopher, *'Slaapwandelaars'* p400 *op.cit.*
- (195) ARCHER Vernon, *op.cit.* p76.
- (196) JASTROW Morris, *op.cit.*
- (197) LAFFAN R., Professor, *'The Serbs. The Guardians of the Gate '* 1917.
- (198) CLARK Christopher, *op.cit.* p559.
- (199) CLARK Christopher, *op.cit.* p564-565.
- (200) *'14-18 Het conflict vanuit diplomatiek standpunt'* – Artikel opgemaakt binnen het Belgisch Ministerie van Buitenlandse Zaken – Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking.
- (201) CLAY Catrine, *'De Koning, de Keizer en de Tsaar'* *op.cit.* p390.
- (202) ANDRIESSEN J.H.J. Prof., *'Historici en hun hardnekkige mythes over de Eerste Wereldoorlog'* *op.cit.* p48.
- (203) VERSTRAETE Herman, *'Hij streed tegen het vernietigen van de menselijke vrijheid'*. Schrapnel - Driemaandelijks tijdschrift van The Western Front Association.
- (204) VERSTRAETE Herman, *op.cit.* p70.
- (205) KIEFT Ewoud, *'Oorlogsentousiasme, Europa 1900-1918'* p320 Bezige Bij 2015 ISBN 97890 234 8434 9
- (206) CLAY Catrine, *op.cit.* p390
- (207) KIEFT Ewoud, *op.cit.* p56.
- (208) KIEFT Ewoud, *op.cit.* p57
- (209) PAUWELS Jacques R. *'DE Groote Klassenoorlog'* EPO 2014 ISBN 978 94 91297 69 4 D 2014NUR686
- (210) PAUWELS Jacques R. *op.cit.* p88.
- (211) VON SUTTNER Bertha. *'Memoiren'* *op.cit.* p515

Wij verzekeren het je!

auto

woning

beleggen

hospitalisatie

pensioen

rechtsbijstand

aansprakelijkheid

bedrijfsgebouw

arbeidsongeval

Gaston Roelandtsplein 20 | 8310 Assebroek

T 050 28 80 70 - E info@marver.be – www.marver.be

De studierichting Defensie en Veiligheid

Jan De Vos, voorzitter

Defensie staat voor grote uitdagingen op personeelsvlak en om deze het hoofd te kunnen bieden is een succesvolle werving cruciaal, zowel kwantitatief als kwalitatief. Daarom heeft Defensie voorgesteld om binnen de sector van de veiligheidsberoepen samen te werken met het onderwijs om een nieuwe optie 'Defensie en Veiligheid' aan te bieden in de derde graad van het secundair onderwijs. Deze studierichting moet jonge studenten zo goed mogelijk voorbereiden op beroepen in dit domein. Bestuurslid Stefaan Vergaerde werkt actief mee aan dit programma en deelt met ons zijn visie en ervaringen.

De uitdaging

De relatie tussen Defensie en de samenleving is de laatste decennia beïnvloed door veranderingen in de strijdkrachten, de samenleving en de veiligheidsomgeving. Onder andere de professionalisering van de strijdkrachten na de opschorting van de militaire dienstplicht, het gevoel van het ontbreken van een reële dreiging en de veranderende waarden van de jeugd en de jonge generatie hebben de band tussen het leger en de natie verzwakt.

De onwrikbare waarden binnen de strijdkrachten vinden hun gelijke niet meer in de samenleving en voor veel jonge rekruten volgt daarvoor na de inlijving een ware cultuurschok. De plotse overgang van het burger- naar het militaire leven met zijn bijzondere eisen leidt voor bijna de helft van de kandidaten tot een vroegtijdige opgave. Er moest dus gezocht worden naar oplossingen om kandidaten beter te informeren en voor te bereiden. Daarbij werd vastgesteld dat voor jongeren die kiezen voor veiligheidsberoepen in het regulier secundair

onderwijs geen mogelijkheden bestaan om de specifieke vaardigheden en waarden die eigen zijn aan deze beroepen te verwerven.

Doelstelling bij de optie 'Defensie en Veiligheid'

Met een specifieke studierichting, gespreid over de laatste twee jaren van het secundair onderwijs, wordt met voorlichting en opleiding een geleidelijk voorbereiding en aanpassing nagestreefd.

De *voorlichting* moet een volledig en realistisch beeld van de toekomstige werkomgeving bieden, om te voorkomen dat jonge kandidaten ontgoocheld en ontmoedigd worden omdat ze het gevoel hebben dat de werkelijkheid niet overeenkomt met wat hen was voorgespiegeld. Cursussen, briefings, bezoeken en inleefstages moeten een realistisch beeld bieden en foute keuzes voorkomen.

De *opleiding* is het tweede belangrijk deel van de progressieve voorbereiding. Het lesprogramma omvat uiteraard de algemene verplichte vakken die deel uitmaken van de derde graad van het technisch

secundair onderwijs, zoals wiskunde, talen, geschiedenis en aardrijkskunde. Bijzondere nadruk wordt hier gelegd op de landstalen en het Engels. De lessen lichamelijke opvoeding moeten dan weer een goede voorbereiding op de fysieke toelatingsproeven bieden.

Daarnaast worden gemeenschappelijke en specifieke beroepsvakken gegeven. De verschillende defensie- en veiligheidsberoepen hebben immers veel technische en gedragsvaardigheden gemeen. Voor Defensie is het doel de jongeren voor te bereiden op de toelatingsproeven en op de Militaire Initiatiefase (MIF). Een deel van de lessen die tijdens de MIF gegeven wordt, is opgenomen in het lessenpakket. De specifiek militaire lessen worden gegeven door militairen van het beroeps- en reservekader, hetzij in de scholen hetzij tijdens stages. De stages bieden een geschikte omgeving om de theorie in de praktijk toe te passen en laten toe om de militaire waarden bij te brengen. Andere voordelen zijn dat de duur van de MIF kan ingekort worden bij kandidaten met dit diploma, gezien hun voorkennis. Verder kunnen de toelatingsproeven reeds in het schooljaar georganiseerd worden, zodat de kandidaten direct na de zomervakantie kunnen ingelijfd worden.

Defensie heeft niet alleen de aanzet gegeven voor deze studierichting en deelgenomen aan de voorbereiding en uitwerking ervan, en neemt nu ook een belangrijk deel van de uitvoering op zich door lesgevers te leveren en twee stageperiodes per jaar te organiseren.

Een waaier aan opportuniteiten

Het onderwijs in de verschillende landsdelen heeft de laatste jaren belangrijke hervormingen doorgevoerd, waaronder het inschakelen van actoren van buiten het onderwijs om nieuwe vaardigheden en kennis aan te bieden die aansluiten op de hedendaagse behoeften van de arbeidsmarkt of door zich te richten op segmenten met grotere tewerkstellingskansen.

In dit opzicht is ook de veiligheidssector, met de strijdkrachten, politie, brandweer, justitie en private beveiligingsfirma's een belangrijke werkgever waarvan de behoeften snel toenemen. Voor Defensie is het tijdig, kwalitatief en kwantitatief invullen van deze behoeften door geslaagde rekrutering zelfs essentieel om haar toekomst te vrijwaren. Zoeken naar synergie door dit samen met de andere veiligheidsactoren aan te pakken ligt dus voor de hand.

Deze nieuwe studierichting kan verhelpen aan het gebrek aan kennis over het specifieke karakter van het militair beroep om zo de uitval bij jonge rekruten te verminderen. Bovendien is het voor Defensie een kans om opnieuw een sterke band te scheppen met de bevolking door contacten in scholen met leerlingen, onderwijzend personeel, ouders, enzovoort.

In september hebben ongeveer 550 leerlingen in het 5de jaar in 16 Vlaamse TSO-scholen deze opleiding aangevat. Volgende jaar start ook het Franstalig onderwijs hiermee. De verwachting dat deze richting een verdere volwaardige groei zal kennen, is dan ook hoog. ◻

Meer lezen hierover in 'Kiosk militaire magazines':

<https://magazines.mil.be/defensie-en-veiligheid-in-onderwijs/>

Een getuigenis uit de praktijk

Kapitein-commandant van de reserve Stefaan Vergaerde, bestuurslid

Om jongeren te informeren, te motiveren en voor te bereiden op een boeiende job bij de Krijgsmacht slaan Defensie en Onderwijs de handen in elkaar. Met het project studierichting 'Defensie en Veiligheid' wordt een nieuwe boeiende opleiding in het 5^e en 6^e jaar Technisch Secundair Onderwijs (TSO) aangeboden. Sedert september 2021 is deze opleiding in 16 Vlaamse scholen gestart, gelijkmatig verspreid over Vlaanderen, en waaronder 2 scholen in West-Vlaanderen: SiVi in Torhout en MSKA in Roeselare, telkens met 2 klassen van 24 leerlingen. De Federatie Wallonië-Brussel zal aan bod komen vanaf september 2022.

De opleiding bereidt jongeren voor op een job bij het leger, justitie, politie, brandweer of beveiligingsfirma's. Deze diensten werken samen om de opleiding in hun specifiek vakgebied te verzorgen. Defensie neemt daarvan een groot deel op zich en daarvoor werden reeds een zestigtal vormers – voornamelijk reservisten – gerekruteerd. Reservisten 'oude' stijl, enkele jonge reservisten 'nieuwe' stijl en ex-beroepsofficieren die na hun pensionering tot de reserve toetraden. Een boeiende mix van ervaring, motivatie, kennis en enthousiasme, maar vooral een groep supergemotiveerde vormers. In de toekomst zal dit aantal verdubbeld worden.

Defensie heeft deze nieuwe studierichting grondig voorbereid. De kandidaat-vormers kregen een grondige opleiding: een online-training OFO-IFA, het uitvoeren van een SWOT-analyse, het lezen van de syllabus 'Nieuw handboek instructor 2020', 1 dag follow-up en 1 dag Course-coaching aan de Koninklijke Militaire School. Daarna 3 dagen voorbereiding in Bevekom waar de vormers de theoretische lessen door deskundigen kregen en voor de praktische lessen volgde 1 dag praktische opleiding in Goetsenhoven.

Tijdens het eerste trimester geven we theoretische lessen over o.m. de organisatie en de taken van defensie, militaire waarden, de vier componenten, jobs binnen defensie, kaartlezen,... In het 2^e en 3^e trimester volgt een zomer- en winterkamp van telkens 3 dagen, waar de praktijk van drill en kaartlezen aan bod komen en jongeren kennis maken met het kazerneleven. Daarnaast worden studiebezoeken aan verschillende eenheden gebracht. Een meer dan boeiende opleiding !

Zelf ben ik vormder in onze deelnemende West-Vlaamse scholen en hoop ik een waardig ambassadeur te zijn van Defensie en de Medische Component. Ik hoop van harte dat we met dit project meer jongeren kunnen warm maken voor een boeiend job binnen Defensie. Ik heb kunnen vaststellen dat het alvast niet aan motivatie en discipline ontbreekt bij de jongeren.

Stefaan Vergaerde met 'zijn klas'

Het leven in onze club

Prof dr Derrick Gosselin in adelstand verheven

Op 1 oktober 2021 heeft ZM de Koning ons M&M lid Prof Dr Ir Derrick Gosselin in de adelstand verheven. Hij mag sinds die datum de titel van baron dragen. Dit is ongetwijfeld een uitdrukking van de waardering voor de manier waarop hij zich als wetenschapper in dienst van de samenleving stelt.

We mogen als M&M zeker fier zijn dat een van onze leden deze bijzondere eer te beurt viel en we feliciteren Derrick graag voor deze uitzonderlijke eer die hem te beurt valt.

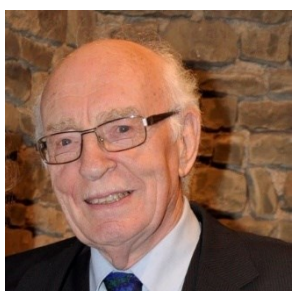
Onze tachtigjarigen

Volgende leden werden geboren in 1942 en vierden dus onlangs hun tachtigste verjaardag:

Gilbert Maurice op 05 februari,

Johan Van den Broucke op 09 februari

In memoriam

Fernand Crepain

Brugge 11 augustus 1931 – Brugge, 27 oktober 2021

Fernand diende als reserveofficier bij de 155 mm Veldartillerie in de BSD en daarna als beroepsofficier bij het 41ste en 62ste Regiment Luchtdoelartillerie. Hij was vanaf de stichting in 1987 lid van Club Mars & Mercurius Brugge/West-Vlaanderen, waar hij bijzonder graag gezien was. Hij had zeer ruime interesses en hield van reizen. Hij was zeer artistiek aangelegd en was gedurende 30 jaar de vaste illustrator voor ons Gulden Boek, waarin hij de activiteiten vatte in stijlvolle tekeningen en aquarellen.

Walter Weyts

Brugge, 29 mei 1933 – Brugge, 30 oktober 2021

Walter behaalde een doctoraatstitel in de rechten aan UGent en was advocaat aan de balie van Brugge. Hij diende als reserveofficier bij de pantser troepen in het Eerste Regiment Jagers te Paard en was korpscommandant van het Zesde Regiment Lansiers. Hij was verder enkele jaren burgerlijk lid van de Krijgsraad te Velde in Neheim, BSD. Daarna bleef hij actief lid van de Verbroedering Eerste Jagers te Paard. Hij werd lid van Mars & Mercurius Brugge in 2013 en ging graag in debat over actuele vraagstukken.

François Jacobs

Lembeek, 22 juni 1938 – Knokke, 10 december 2021

François studeerde elektrotechniek aan de hogeschool en als zelfstandig elektrotechnisch installateur leidde hij een eigen bedrijf. Hij vervulde zijn dienstplicht als radio-operator bij het 6^e Genie bataljon in Kassel, BSD. Binnen Mars & Mercurius Brugge was hij jarenlang een actief en enthousiast Mercuriaan en ook na zijn pensionnering bleef hij van het leven genieten. Hij was actief in het verenigingsleven als penningmeester van "Cultuur, Wijn & Gastronomie" en als lid van Probus Oostkust en Neos Knokke.

Nieuw te Zedelgem

Berkenhagenstraat 50

050 35 92 55

bruneelcaroline@hotmail.be

Ook op Facebook

Merken: Drops - Phildar - Manos Del Uruqay - Malabrigo – Rowan

Exclusief verdeler van Slow Light Kaarsen

55 – 110 uren sfeervol en geurig genot

Openingsuren

Ma, di en do: 10u tot 16u

Woe: 14u tot 18u

Vrij: 10u tot 18 u

Zat: 9u30 tot 14u

Praktijk voor podologie

Gespecialiseerd in onderzoek en correctie van gang- en statiekproblemen. Geen nagel- en huidzorg.

Alles wordt steeds op maat en eigenhandig vervaardigd.

Consultaties enkel op afspraak

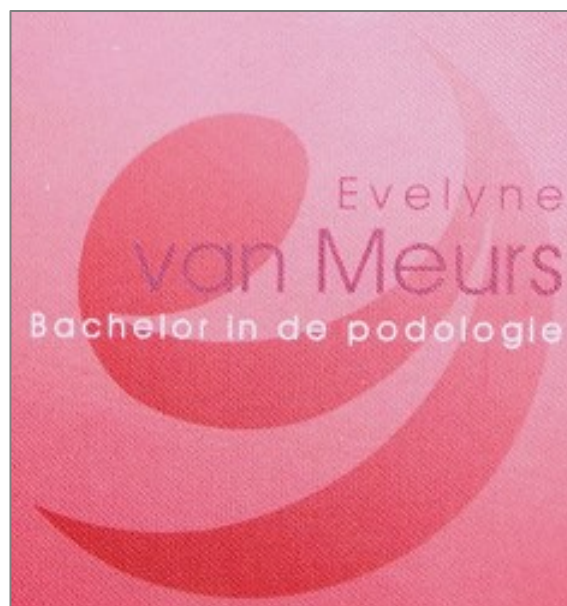
Evelyne van Meurs

Leo van Gheluwestraat 2

8000 Brugge

0498 | 85 93 33

evelyne@evelynenvanmeurs.be

Alfons Pieterslaan 71
8400 Oostende
Tel. & Fax 059/70 48 54

BTW BE 0889.232.652

www.herenmodepaul.be

info@herenmodepaul.be

CERRUTI 1881

LOUIS FERAUD

BUGATTI

Mc GREGOR

BRAX

FERRE

BURLINGTON

SCHIESSER

JEAN-PAUL GAULTIER

UURWERKEN

CERRUTI UURWERKEN

LEDUB

HENRY COTTON'S

**Directe korting 10 %
voor leden Mars & Mercurius**